

PACMA

ALDERDI ANIMALISTA
INGURUMENAREKIN

EUSKADI **SALBUESPENIK GABE**

21A HAUTESKUNDE
KONPROMISOA
EUSKO LEGEBILTZARRERAKO HAUTESKUNDEAK

AURKIBIDEA

AURKEZPENA

1. ANIMALIEKIN DUGUN KONPROMISOA	7
1.1 Animaliak babesteko Legearen erreforma, eguneratua eta integratzailea	8
1.1.1 Aplikazio-eremua zabaltzea, animalia guztiei babes emateko, salbuespenik gabe	8
1.1.2 Etxe-animalkiak salerosteko debekua	8
1.1.3 Etxe-animalkiak nahitaez esterilizatzea	9
1.1.4 Sacrificio Cero	9
1.1.5 Katuen kolonia egonkor eta kontrolatuak: HEK metodoa (Harrapaketa-Esterilizazio-Itzulera)	10
1.1.6 Zoologikoen, akuarioren eta edozein itxiren amaiera, entretenimendu-helburuekin	10
1.1.7 Animaliekin egindako ikuskizunak, tradizioak eta jaiak indargabetzea	11
1.1.8 Ehizaren aurkakotasuna	13
1.1.8.1 Animaliak ehizatzeko tresna gisa erabiltzeko debekua	15
1.1.8.2 Otsoa eta azeria babestea	15
1.1.9 Larruzko baserriak debekatzea	17
1.1.10 Animalien Ongizaterako eta Babeserako Zuzendaritza Nagusia sortzea	18
1.1.11 Babesik gabeko, zauritutako edo ageriko arriskuan dauden animaliei laguntzeko betebeharrak	18
1.1.12 Ertzaintzaren ingurumen-defentsan, ongizatean eta animalien babesean espezializatutako unitatea	18
1.1.13 Animaliak babesteko eta defendatzeko erakundeei laguntzea eta aintzat hartzea	18
1.1.14 Animalien santutegien legezko aitortzea	19
1.1.15 Behar adina suspertze- eta erreskate-zentro sortzea	19
1.1.16 Ebakuazio- eta erreskate-protokoloa	19
1.1.17 Muturreko baldintza klimatologikoetan basa-faunari laguntzeko protokoloa	20
1.1.18 Animalia basatien ugalketa kontrolatzeko teknika eta metodo etikoak	20
1.1.19 Animaliak edukitzeko gutxieneko betebeharrak	20
1.1.20 Hondartzetarako, garraio publikorako, etxerik gabeko pertsonentzako aterpetxeetarako, adinekoentzako egoitzetarako eta genero-indarkeriaren biktimentzako harrera-etxe eta tutoretzapeko etxebizitzetarako sarbidea	21
1.1.21 Ospitaleetarako sarbidea	21
1.1.22 Espezie aloktonoak inportatzeko debekua	21

- 1.1.23 Animaliak Babesteko Legean sartu beharreko beste debeku batzuk 21
- 1.1.24 Animalien tratu txarren eta abandonuaren zehapenak gogortzea 23
- 1.2 Informazio- eta hezkuntza-programak. Hezkuntza-sistemetan animalien errespetuarekin, ongizatearekin eta babesarekin lotutako gaiak eta/edo edukiak sustatzea 23
- 1.3 Abereen ongizatea hobetzea abeltzaintzako ustiategietan 24
 - 1.3.1 Anputazio ez sendagarriak debekatzeko 25
 - 1.3.2 Nahitaezko elikadura eta foie gras merkaturatzea debekatzeko 25
 - 1.3.3 Halal eta kosher sakrifizioak debekatzeko 25
- 2. INGURUMENAREKIKO DUGUN KONPROMISOA 28**
- 2.1 Klima-aldaketa geldiaraztea 28
 - 2.1.1 Eredu energetiko iraunkorraren alde eta kontsumoa gutxitzearen alde 28
 - 2.1.2 Airearen kutsadura murriztea 30
 - 2.1.3 Mugikortasun iraunkorraren alde: garraioaren deskarbonizazioa. Oinezkoen joan-etorria, garraio publikoaren eta motorrik gabeko baliabideen erabilera (bizikleta, adibidez) sustatzea eta erraztea 30
 - 2.1.4 Animalia-jatorriko elikagaien kontsumoa murriztea 31
- 2.2 Ez makrogranjei 32
- 2.3 Ez arrain-haztegiei 33
- 2.4 Produktu kimikoak murriztea. Glifosatoa debekatzeko eta ekoizpen ekologikoa sustatzea 34
- 2.5 Nekazaritzaren alde 35
- 2.6 Kontsumo arduratsuaren ereduaren alde. Baliabideen erabilera jasangarria sustatzea eta hondakinak sortzea mugatzea 36
- 2.7 Ibai biziak eta ur-aurrezpen eraginkorra 37
- 2.8 Biodibertsitatearen galerari eustea 38
- 2.9 Fauna basatia babestea, naturaguneak zatikatzen dituzten eraikuntzek eta argi-kutsadurak ingurumenen duten eraginaren aurrean 39
- 2.10 Basoak babestea. Deforestazioa geldiaraztea. Suteen prebentzioa 40
- 2.11 Natura-ondarea kontserbatzea 42
- 2.12 Basozainak indartzea eta babestea 43
- 2.13 Ingurumen-hezkuntza. Ingurumen-hezitzailearen figura aitortzea 43
- 2.14 Hirigintza eta turismo jasangarriak, naturaguneekin, ingurumenarekin eta animaliekin, hiriekin eta bizilagunekin errespetuz jokatzeko dutenak 44
- 2.15 Hots-kutsaduraren aurkako babesa. Artifizio piroteknikoak eta horien simulazioak debekatzeko 45
- 3. PERTSONEKIKO DUGUN KONPROMISOA 46**
- 3.1 Oinarrizko ondasunak eta hornidurak eskuratzea 46
 - 3.1.1 Elikadura 46

3.1.2	Ura eta energia	46
3.2	Osasuna babestea eta sustatzea	47
3.2.1	Osasun publiko, unibertsal eta kalitatezkoaren alde	47
3.2.2	Koordainketari aurka egitea	48
3.2.3	Osasun-sustapena eta -hezkuntza	48
3.2.4	Dietista-nutrizionistak ospitaleetan eta osasun-zentroetan	48
3.2.5	Lan-osasuna	49
3.2.6	Osasun mentala	49
3.2.7	Aho-hortzetako osasuna	50
3.3	Guztiontzako hezkuntza eta kultura	50
3.3.1	Kalitatezko hezkuntza publikoaren alde	51
3.3.2	Bikaintasuna sustatzea eta talentua garatzea	51
3.3.3	Prebentzioa eta gizarteratzea	52
3.3.4	Balioetan oinarritutako hezkuntza	52
3.3.5	Lanbide-orientazioa Bigarren Hezkuntzan	53
3.3.6	Fomento del arte y la cultura vascos	54
3.3.7	Kultura irisgarria eta eskuragarria	54
3.3.8	Liburutegiak kultura zabaltzeko zentro gisa erabiltzea	55
3.4	Enplegu bidezko eta kalitatezkoaren alde	55
3.4.1	Berdintasunaren alde enpleguan	55
3.4.2	Norberaren, familiaren eta lanaren kontziliazioa	56
3.4.3	Desgaitasuna duten pertsonen lanerako eskubidea	57
3.4.4	Gazteen prestakuntza eta prestakuntza handiagoa, etorkizun profesionalari begira	57
3.4.5	Enpleguaren urtarokotasunaren aurka	58
3.4.6	Industriako ekoizpen-sare etiko eta jasangarria suspertzea	58
3.4.7	Nekazaritza-sektorean enplegua sustatzea, ekoizpen-eredu iraunkor eta ekologiko baten bidez	59
3.4.8	Reconversión del sector de la construcción a un modelo sostenible	59
3.4.9	Ekintzaileei, autonomoei eta ETEei laguntzea	59
3.5	Etxebizitza duinaren alde: etxebizitza sozialen parke handiagoa	60
3.6	Landa-despopulazioaren aurka	61
3.7	I+G+b helburu sozialekin	61
3.8	Iruzur fiskalaren aurkako borroka	63
3.9	Birsorkuntza demokratikoa	63
3.9.1	Ustelkeriaren aurkako prebentzioa eta borroka	63

AURKEZPENA

Alderdi Animalista Ingurumenarekin alderdian, gizarte bidezkoago, bidezkoago, solidarioago eta errespetutsuago baterantz aurrera egin nahi dugu, diskriminaziorik gabe, denok kontuan hartuta, gure generoa, arraza edo jatorri etnikoa, sinesmenak, desgaitasuna, adina, sexu-orientazioa edo espeziea edozein direla ere.

Gure proiektu politikoaren helburua da Europako, estatuko, autonomia-erkidegoetako eta udaletako erakunde eta organismoetan ordezkari itza lortzea, ordezkari itza eta defendatzen ditugun printzipio eta balioekin bat datozen ekintza politikoko planak, proposamenak eta lege-aldaketak bultzatu ahal izateko.

Horretarako, hauteskunde-programa koherente bat aurkezten dugu, eta, horretarako, zure laguntza lortzea espero dugu.

Gero eta pertsona gehiago arduratzen dira animalien ongizateaz eta ingurumena babesteaz, eta hori Alderdi Animalistan jasotzen dugun laguntzan islatzen da.

Mugimendu geldiezin baten parte gara, eta horrela erakusten dute gure hauteskunde-emaitzek, PACMA Parlamentutik kanpoko lehen indar gisa finkatu baitute.

Boto horiei esker, gure aldarrikapenak alde batera utzi ditugu. Boto horiek lortu dute agenda politikoan animalien ongizatea eta babesa sartzea, eta PACMAkoei ireki dizkigute ministro, diputatu edo kontseilarien bulegoen ateak, baita udal, aldundi eta parlamentuenak ere.

Imajinatzen al duzu antzezpenarekin lortuko dugun guztia?

Eusko Legebiltzarrerako hauteskunde hauetan, Alderdi Animalistatik, Ingurumenarekin batera, gure hautagaitzak aurkezten ditugu hiru euskal probintzietan, eta PACMAren txartela hautesleku guztietan egongo da.

Zure laguntza, konfiantza eta botoarekin kontaktatu dugu.

Datorren apirilaren 21ean, ez geratu etxean. Animaliek, ingurumenak eta justizia sozialak behar zaituzte.

EUSKADI, SALBUESPENIK GABE.

PACMA

ANIMALIEKIN
dugun konpromisoa

1. ANIMALIEKIN DUGUN KONPROMISOA

Azken hamarkadetan, naturari oro har eta animaliei bereziki eman behar zaien defentsari eta babesari buruzko kontzientziario- eta sentsibilizazio-mugimendu bat sortu da, aurrekaririk gabea, eta herritarrentzat interes orokorreko gai bihurtu da.

Animaliekiko sentsibilitatea handitu egiten da, eta, aldi berean, horiei buruzko gure ezagutzak zabaltzen dira. Animalien portaera, etologia aztertzen duen zientzia gaztea da. Hala ere, azterlan askok erakutsi dute mina, beldurra, estresa, antsietatea eta antzeko sentimenduak esperimenteratzeko gaitasuna dutela, baina baita plazera edo zoriontasuna ere.

Ez dago zalantzarik animaliek sentsibilitate fisikoa eta psikikoa dutela, eta, beraz, ahalik eta ongizate handiena bermatzeko moduko tratua jaso beharko luketela.

Hala eta guztiz ere, animalien egoera ikaragarria da Espainian. Autonomia-erkidegoek, aldundiek eta udalek milioi euro bideratuko dituzte era guztietako zezenketak eta animaliekin egiten diren bestelako ikuskizunak finantzatzeko.

Baina gure herrialdeko animalien aurkako tratu txarrak ez dira festa krudeletan amaitzen. Ez dago animalien ganako tratu txar larriren bat komunikabideetan islatzen ez den egunik.

Estatu mailako erregistrarik ez dagoenez, ez dago abandonatutako animalia kopuruari buruzko estatistika ofizialik. Affinity Fundazioaren azken azterlanaren arabera, 300.000 inguru dira urtero, baina babesleek jasotako animaliak baino ez dira. Beraiek ohartarazten dute zifra hori oso motz geratzen dela, ez baititu barne hartzen udal-txakurtegietan hiltzen diren eta mozketak eta sasitzak amaitzen dituzten milaka animalia, errepideetan abandonatu ondoren harrapatuta hiltzen direnak, edo inoiz erreskatatu ez zituzten arekan harrapatuta hiltzen direnak. Era berean, ez dira kontuan hartzen pertsona partikularrek enpatiaz erreskatatu eta jasotzen dituztenak.

Abandonatzearen arrazoi nagusien artean, nahi gabeko ehizaldiak eta ehiza-denboraldiaren amaierak daude.

Arazo hori jatorrian konpondu behar da, nahitaezko esterilizazioa ezarriz, etxe-animaliak salerostea eta horiek ehiza-tresna gisa erabiltzea debekatuz.

Une egokia da herritar guztiak kontzientziatu gaitezen guztion ongia bilatzen duen aukera politiko bakarraren inguruan, baita animalientzat ere.

PACMA pertsona osoek osatzen dugu. Aktibistak politikan amaitzen dute politika hori ez dutenei ahotsa emateko eta gizarte-politikak tratu txarren aurkako borrokaren eskutik doazela erakusteko, espezieen artean bereizi gabe.

Alderdi Animalistatik Eusko Legebiltzarrerako Hauteskundeetan parte hartzen dugu guztiontzako mundu hobea eraikitzen saiatzen diren pertsonak osatutako hautagaitzekin.

Gero eta pertsona gehiagok erabakitzen dute animaliekin harremanak izateko modua aldatzea. PACMATik parte hartzen dugu eta aldaketa hori bultzatzen du. Animaliak ustiatzen laguntzen ez duen bizimodua defendatzen dugu. Begirune moralaren zirkulua zabaltzearen aldeko apustua egiten dugu, haien beharrak ere kontuan hartuta.

Kargu politikoak betetzeko konpromisoa hartzen dugu, errespetu, ongizate eta babes handiagoa eskatzeko animaliei.

Gure erronka nagusia da eguneroko agenda politikoan animaliekiko tratu duinaren beharra sartzea eta horiek babesteko dituen lege-esparru bat lortzea, besteak beste, autonomia-eremuan honako ekimen hauek abian jarritz:

1.1 Animaliak babesteko Legearen erreforma, eguneratua eta integratzailea

PACMATik Euskadiko animaliak babesteko Legea aldatzea proposatzen dugu, eguneratua eta integratzailea, **animalia guztien ongizate- eta babes-baldintzak handitzeko eta hobetzeko**, honako proposamen hauetan oinarrituta:

1.1.1 Aplikazio-eremua zabaltzea, animalia guztiei babesa emateko, salbuespenik gabe

Gaur egungo 9/2022 Legeak, ekainaren 30ekoak, Euskal Autonomia Erkidegoko Etxeko Animaliak Babestekoak, bere aplikazio-eremutik kanpo uzten ditu ehiza, arrantza, zezen-ikuskizunak edo natura-inguruneke basa-faunaren babesa.

Oinarri zientifiko edo etikoren bat al dute baztertze horiek? Basa-egoeran bizi diren animaliek edo zezen-ikuskizunetan erabiltzen direnek babes gutxiago merezi dute edo, agian, sufrimendu-gaitasun txikiagoa dute? Erantzuna, jakina, ez da.

Bidegabekeria horren aurrean, **lan egingo dugu Euskadik animaliak babesteko lege autonomiko bat izan dezan, animalia guztiak babesteko dituen, salbuespenik eta salbuespenik gabe.**

1.1.2 Etxe-animaliak salerosteko debekua

Urte asko daramatzate etxeke animalien hazkuntza komertzialaren ustiapen- eta osasungaitasun-baldintzak salatzen, bai eta inoiz saltzen ez direnek jasaten duten erabilera zalantzazkoa ere, baina pentsaezina da haiek merkaturatzeko aukera ematen jarraitzea, babesleak eta udal-txakurtegiak abandonatutako animaliez beteta dauden bitartean.

Etxeko animaliak salerosteko aukera ematen jarraitzeak haien kosifikazioa sustatzen du, borrokatzeko salgai-kategoria emanaz, eta horri laguntzen dio, halaber, abandonatutako eta galdutako animalien bilketa udalerrri askotan hiri-hondakinak kentzeaz arduratzen diren enpresa berberei esleitzeak. Animaliak, osasungarritasun- eta higiene-arrazoiak alde batera utzita, arrazoi moralengatik jaso behar dira.

Orain arte, animaliak babesteko erakundeak izan dira egoera hori arintzen joan direnak, beti gainezka eta ez dagokien erantzukizuna beren gain hartu dute, gehienetan administrazio publikoen laguntzarik gabe.

Horregatik guztiagatik, gure proposamena izango da animaliak babesteko lege autonomikoan sartzeari **etxe-animaliak salerostean debekua**, bai eta haiek jendaurrean erakustea eta jendaurrean jartzea ere, kasu guztietan, **animaliak bakarrik adoptatu ahal izateko**.

1.1.3 Etxe-animaliak nahitaez esterilizatzea

Nahi gabeko umealdiak dira animaliak abandonatzeko arrazoi nagusia. Horregatik, PACMAn urteak daramatzagu **etxe- animaliak nahitaez esterilizatzeko beharra** azaltzen.

Esterilizazioak albaitariak egin behar dituzte beti. Animalia osasunagatik gomendagarria ez den kasuetan, beste neurri antikontzeptibo batzuk baloratuko dira, betiere haren osasuna eta ongizatea lehenetsiz.

Ildo horretan, administrazio publikoek diruz lagundutako **esterilizazio-kanpainak egin behar dituzte beren kargura** dituzten animalien esterilizazioari aurre egiteko behar beste baliabide ez duten pertsonentzat eta babesleentzat.

1.1.4 Sacrificio Cero

PACMAn urte asko daramatzagu **autonomia-erkidego guztietan zero sakrifizioa** ezartzeko lanean, animalia osasunaren eutanasia-kasuetatik bereizita. Helburua da animalia osasunarentzat, osasun publikoarentzat, segurtasunarentzat, edo ingurumenarentzat arrazoiengatik, bai eta historia-, kultura-, arte- eta arkitektura-ondarea kontserbatzeko edo babesteko arrazoiengatik ere.

Indarrean dagoen Euskadiko Animaliak Babesteko Legeak, printzipioz, debekatu egiten du animalia osasunarentzat, osasun publikoarentzat, segurtasunarentzat, edo ingurumenarentzat arrazoiengatik, bai eta historia-, kultura-, arte- eta arkitektura-ondarea kontserbatzeko edo babesteko arrazoiengatik ere.

Bestalde, iaz onartutako lege nazionalak – 7/2023 Legea, martxoaren 28koa, animalien eskubideak eta ongizatea babesteko –, ustez, hiltzea debekatu zuen. Hala ere, legea indarrean jarri ondoren, Animalien Eskubideen Zuzendaritza Nagusiak Albaitarien Elkargo Antolakundearen proposamena ikusi zuen, eutanasia-ziurtagirirako aurreikusitako kasuen artean beharrezko bitartekoak ez izatea sartzeko, hala nola baliabide ekonomikoak, animalia osasunaren izaera ez-erabilgarria, animalia osasunaren beharrei erantzuteko ezintasun fisikoa eta "zehaztu gabeko" bat.

Jakina, arrazoi horietatik sendatzeko aukera duen patologia duen animalia bat hiltzea ez da eutanasia bat, hilketa bat baizik.

Baina Alderdi Animalista ez da errealitatetik kanpo dagoen alderdia, baizik eta, aitzitik, guztiz jakitun da animalia osasunarentzat eta ehibitatzeko tresna gisa erabiltzen jarraitzen den bitartean, zaila dela udalek urtero milaka animalia abandonatzeari aurre egitea.

Horregatik, salatzen ari garen bezala, beharrezkoa da jatorrian bertan behera uztearen arazoari heltzea eta konponbidea ematea, neurri ausart eta eraginkorrekin, hala nola **nahitaezko esterilizazioarekin, etxe-animaliak salerostea debekatzearekin eta animaliak ehiza-tresna gisa erabiltzearekin.**

Horrela baino ez da nabarmen murriztuko abandonua, eta, ondorioz, neurriak hartzea sustatuko da.

Zero sakrifizioa neurri horiek hartu gabe ezartzeak bilketa- eta/edo harrera-zentroen masifikazioa dakar, eta horrek ongizate txikiagoa dakar hartutako animalientzat, baita abandonatutako animaliak ez jasotzea ere, udalerrri askotan gertatzen den bezala.

1.1.5 Katuen kolonia egonkor eta kontrolatuak: HEK metodoa (Harrapaketa-Esterilizazio-Itzulera)

Azken hamarkadan, Alderdi Animalistan bilerak egin ditugu udal bakoitzarekin, ahalik eta udalerrri gehienetan **katu-kolonien populazioa kontrolatzeko HEK (Harrapaketa-Esterilizazioa-Itzulera)** aurkezteko eta ezartzen saiatzeko. Horrez gain, modu boluntarioan eta altruistan metodo hori aplikatu duten pertsonak ere bildu gara, gehienetan beren poltsikoaren kontura. Horri esker, frogatu dugu kudeaketa etikoa posible izateaz gain eraginkorragoa dela katuak harrapatu eta sakrifikatzea baino, orain arte egin den bezala, eta esparru nazionalako errealtate bihurtu dela.

HEK metodoa etikoena eta eraginkorrena da, eta Administrazioaren, animaliak defendatzeko eta babesteko erakundeen eta boluntarioen arteko baterako lana eskatzen du.

Baina oraindik urrats asko eta hobetu beharreko alderdi asko daude kudeaketa horren inguruan. Nahi dugu **koloniak osatzen dituzten katuek, identifikatu eta esterilizatzeaz gain, bermatuta eduki ditzatela bai elikadura, bai behar duten arreta eta albaitaritza-tratamenduak.**

Behar bezala garatzeko, beharrezkoa da, halaber, **herritarrei zuzendutako informazio-kanpainak abian jartzea**, HEKaren bidez kolonien populazioak kontrolatzeari eta horien onurei buruz, onura horiek oraindik ezezagunak baitira biztanle gehienentzat.

1.1.6 Zoologikoen, akuarioen eta edozein itxiren amaiera, entretenimendu-helburuekin

Parke zoologikoetan eta akuarioetan, animaliei gatibuak jartzen zaizkie beren habitetetik kanpo, beren naturaren aurka, gizakientzako erakusketa, erakusketa eta entretenimendurako.

Ezinezkoa da animalien ingurunea zoologiko edo akuario batean erreproduzitzea. Lehoiak edo tigreak bezalako animaliek askatasunean baino hamar mila aldiz espazio gutxiago dute.

Inaktibitatea, frustrazioa, bisitariak zirikatzea eta talde sozialean edo bakarkako estatusan bitzita galtzea direla eta, animalia gatibuek sarritan portaera anomaloko ereduak garatzen dituzte, estereotipiak, gehiegizko zikiratzea edo automutilazioak, esaterako.

Salaketa ugari egin dira esparru desegokiei, elikadura eskasari edo tratu txarrei buruz.

Zoologikoen aldeko argudio bat ustez egiten duten kontserbazio-lana da. Hala ere, egia esan, espezieen ehuneko bat baino gutxiago kontserbazio-ahaleginaren ondorio da, eta animaliak naturan berriz integratu ordez, gehienak beren habitatetik ateratzen dira. Ehuneko batetik, gainera, asko endogamiaren ondorio dira, eta, beraz, ez lukete "kontserbazio-balio" hori izango.

Duela urte batzuk, gizarte-alarma handia sortu zen, Mariusen kasuari esker, jirafa gazte bat hil, jendaurrean azaleratu eta Kopenhageko Zooko beste animalia batzuk elikagai gisa eman baitzituzten. Zoo eta Akuarioen Europako Elkarteko (EAZA) zoologikoen artean soilik (Espainian, zoritxarrez, hogei inguru ditugu), urtero bi mila animalia osasuntsu inguru hiltzen dira genetika- eta espazio-arrazoiengatik. Zentro horiek alegatzen dute animaliangan ugaltzeko premia naturala asetzea dela kontua, eta ez dutela inolako kezkarik beste sen natural batzuk ez estaltzea, hala nola taldean bizitzea, igeri egitea edo distantzia luzeetan ibiltzea.

Horregatik guztiagatik, Alderdi Animalistatik proposatzen dugu Euskadiko animaliak babesteko legean sartzea **debekatuta dagoela animalia gatibuak edukitzea erakusketa-, erakusketa- eta/edo entretenimendu-helburuekin, eta zoologikoak, akuarioak eta beste esparru batzuk, animaliak zaintzea, berreskuratzea, zaintzea, berririo sartzea edo mantentzea xede ez dutenak, berreskurapen- eta erreskate-zentro edo erreserba-zentro bihurtzea.**

Horren ordez, **azken teknologien erabilera animaliak beren ingurune naturaletan ikusteko eta aztertzeko aukera emango duten proiektuak sustatzea proposatuko dugu, haien basoko bizitzaren ohiko bidean oztoporik jarri gabe.**

1.1.7 Animaliekin egindako ikuskizunak, tradizioak eta jaiak indargabetzea

Espainia mundu osoan ezaguna da, tradizio eta jai krudelak dituelako animaliekin, batez ere zezenekin. Hori aldatzen ez den bitartean, ezin izango gara herrialdeztat edo komunitate aurreratutzat hartu.

Espainiako gizartearen zatirik handiena ez da praktika krudel horiekin identifikatzen; aitzitik, animalianganako tratu txarretan oinarritutako kulturaren eta tradizioen kontzeptu bat lotsatzen da.

Kultura-ondareak, belaunaldiz belaunaldi transmititzen denak, kide den herriarekiko identitate-sentimendua sortu behar du, eta, beraz, gehienek arbuiatzen dituzten tradizioek ez lukete inola ere haren parte izan behar. Horrez gain, minak, tratu txarrek, torturak edo heriotzak ez lukete herri zibilizatua ordezkatzeko duen inolako tradizioaren parte izan behar.

Beharrezkoa da ikuskizunetan, tradizioetan eta jaietan animaliei ematen zaizkien tratu txarren eta sufrimenduaren legeko salbuespenak ezabatzeko bidean aurrera egitea.

Euskadin, egoera bereziki kezagarria da Euskal Autonomia Erkidegoan egiten diren jendaurreko ikuskizunetan etxeko eta basoko animaliek itxian parte hartzeko animalien ongizaterako irizpideak arautzen dituen dekretu-proiektua ezagutu ondoren.

Etxeko animaliak babesteko lege autonomikoak debekatu egiten du "beren garapen-erregelamenduak edo nahitaezko baimena ez duten animaliekin ikuskizunak egitea". Horrek esan nahi du debekatu egiten direla garapen-araudirik ez duten ikuskizunak, bai eta, baimenduta egon arren, baimendu ez direnak ere, legeak nahitaezko baimena aurreikusten duenean. Hala ere, Eusko Jaurlaritzak, aipatutako Dekretu Proiektuaren

establezimendutan daudenentzat ere, **muturreko egoera klimatologikoen aurrean eta fenomeno edo hondamendi naturalen edo pertsonen eragindako hondamendien aurrean.**

1.1.17 Muturreko baldintza klimatologikoetan basa-faunari laguntzeko protokoloa

Temperatura-gorabeherak eta itsas mailaren igoera gero eta nabarmenagoak dira berotze globalaren ondorioz. Urtero, muturreko fenomeno klimatologikoak okerragotzen dira, hala nola bero-bolada handiak, euri-jasak, kalimak edo lehortea, eta horiek suteak eta uholdeak larriagotzen dituzte. Aurreikuspenen arabera, datozen urteetan nabarmen handitzen jarraituko dute.

Animalia basatien gero eta zailtasun handiagoak dituzte klima-aldaketa horietara egokitzeko, gizakiek planetaren gainean duten portaera arduragabearen eta abusuzkoaren ondorioz.

Alderdi Animalistaren ustez, betebeharrak etiko eta morala da, eta ekosistemen iraunkortasunaren beharra, basafauna babestea eta laguntzea, inguruabar horietara egokitzea erraztuz. Horregatik, muturreko baldintza **klimatologikoetan basafaunari laguntzeko protokolo bat ezartzea** proposatuko dugu.

1.1.18 Animalia basatien ugalketa kontrolatzeko teknika eta metodo etikoak

Administrazioek basa-animalien ugalketa kontrolatzeko teknika eta metodo etikoak soilik (ez hilgarriak) erabil ditzaten lan egingo dugu, hiri-inguruneen barruan zein kanpoan, hala nola esterilizazioa edo txerto eta pentsu antisorgailuak ematea.

1.1.19 Animaliak edukitzeko gutxieneko betebeharrak

Toda persona que esté en posesión de un animal, sea de compañía o doméstico, en una casa o en una explotación, debe ser responsable de su salud, protección y bienestar. Debe procurarles cuidados y atención conforme a su etología y características físicas, de conformidad con su especie y raza.

Por ello, propondremos establecer en la ley autonómica de protección animal, al menos, las siguientes obligaciones para las personas poseedoras de animales:

Ettxeren batean edo etxeren batean animalien bat duen pertsona orok haren osasunaren, babesaren eta ongizatearen erantzule izan behar du. Bere etologiaren eta ezaugarri fisikoen arabera zaindaketa eta arreta eman behar dizkio, bere espeziearen eta arazaren arabera.

Horregatik, animaliak babesteko lege autonomikoan, gutxienez, **betebeharrak ezartzea** proposatzen dugu, **animaliak dituzten pertsonentzat:**

- a) Ur freskoa, garbia eta edangarria ematea, bai eta elikagai oso bat ere, behar adina.
- b) Ostadu eroso eta segurua ematea, eguraldi txarretik babestuta, eta aldizka garbitzea.
- c) Higiene- eta osasun-baldintza egokietan eta ingurumen-baldintza egokietan mantentzea.

- d) Jarduteko eta atsedeen hartzeko aukera egokiak ematea.
- e) Albaitaritzako beharrezko azterketak ematea eta osasun-egoera ona izateko eta sufrimendurik ez izateko beharrezkoak diren tratamendu guztiak ematea.
- f) Osasunerako eta ongizaterako nahitaezkotzat jotzen diren prebentzio-tratamenduak egitea.

1.1.20 Hondartzetarako, garraio publikorako, etxerik gabeko pertsonentzako aterpetxeetarako, adinekoentzako egoitzetarako eta genero-indarkeriaren biktimentzako harrera-etxe eta tutoretzapeko etxebizitzetarako sarbidea

Animaliak egokitutako hondartzetara, garraio publikora, etxerik gabeko pertsonentzako aterpetxeetara, adinekoentzako egoitzetara eta genero-indarkeriaren biktimentzako harrera-etxeetara eta tutoretzapeko etxebizitzetara sartu ahal izatea ahalbidetuko eta arautuko dugu, leku horietan ostatu hartu behar duten pertsonak haiengandik bereizi, atzean utzi edo kalean lo egin beharrik izan ez dezaten.

1.1.21 Ospitaleetarako sarbidea

Gure etxeetan gurekin bizi diren animaliak familiaren parte dira. Konpainiaz gain, osasunerako ondorio onuragarriak dakartzate, garrantzitsuak baitira gaitz fisikoak eta psikikoak tratatzeko eta sendatzeko.

Ospitaleetan ingresatutako pazienteek ezin dute etxeako animalien bisita jaso. Bereizketa horrek eragin negatiboa izan dezake haren gogo-aldartean eta susperraldian.

Ospitaleek animaliak sartzen uztea proposatuko dugu, eremu edo areto bat prestatuz, bertan dauden pertsonak etxeako animalien bisita jaso ahal izan dezaten.

Horretarako, **Osasun Sistema Nazionalaren Lurralde arteko Kontseiluak, Estatuak eta autonomia-erkidegoek plan bateratu bat** egitea sustatuko dugu, segurtasun- eta higiene-protokolo egokiekin.

1.1.22 Espezie aloktonoak inportatzeko debekua

Espezie, subespezie edo arraza geografiko aloktonoak sartzeak espezie autoktonoentzat, habitatentzat edo ekosistementzat mehatxu izan ditzakeen arazoak prebenitzeko, **espezie eta azpiespezie aloktonoen inportazioa debekatzea** proposatuko dugu, **bai haien larruak aprobetxatzeko hazteko eta mantentzeko, bai horiek merkaturatzeko eta etxeako animalia gisa edukitzeko.**

Azaldutako **debekuez** gain, honako hauek sartzea proposatuko dugu:

1.1.23 Animaliak Babesteko Legean sartu beharreko beste debeku batzuk

Azaldutako **debekuez** gain, honako hauek sartzea proposatuko dugu:

- Lagun egiteko animalia basatiak izatea.
- Animaliak lotuta, itxita edo pitzatuta edukitzea.
- Terrazetan, patioetan edo bestelako leku desegokietan animaliak etengabe edukitzea.
- Animalia basatiak hiltzea, kaltetzea edo enbarazu egitea.
- Osasunari, metabolismoari edo portaerari eragin diezaioketen substantzia hormonalak edo kimikoak ematea animaliei, albaitariak aginduta izan ezik.
- Animaliak sutan markatzea edo beste edozein metodo erabiliz.
- Animaliei mutilazioak egitea, haien itxura aldatzeko edo sendagarriak ez diren beste helburu batzuk lortzeko.
- Animalien mugikortasuna mugatzeko edo eragozteko edozein tresna, mekanismo edo tresna erabiltzea, salbu eta albaitariak hala agintzen badu.

Azokako, lehiaketetako edo azoketako atrakzioetan animaliak zuri gisa erabiltzea.

- Animaliak sufritzea, harrapatzea edo hiltzea dakarten kirol-jarduerak egitea.
- Animaliak hiltzea, kaltetzea, sufritzea edo estresa eragitea ikus-entzunezko produkzioetan, produkzio zinematografikoetan, telebistetan, arte- edo publizitate-produkzioetan, ikuskizunetan, kultura- edo erlijio-jardueretan edo antzeko beste edozein produkzioetan, edo degradazioa, parodiak, isekak edo naturaren aurkako tratamenduak egitea.
- Animalia basatiekin eta/edo basatiekin filmatzea zinemarako, telebistarako edo beste hedabide batzuetarako, salbu eta animalia horien natura-ingurunean bada eta basabizitzaren martxa normala oztopatzen ez badu.
- Arrazoi erlijiosoengatik animaliak erritualez sakrifikatzea.
- Azoketako atrakzioetan eta antzekoetan animaliak erabiltzea.
- Animaliak trebatzea edo entrenatzea haien osasuna eta ongizatea kaltetu dezaketen metodoen bidez, haien indar edo gaitasun naturalak gainditzera behartuz edo lesioak, minak, sufrimenduak edo larritasuna eragin dezaketen bitartekoak erabiliz.
- Animaliei eraso- edo defentsa-hezkuntza oldarkorra ematea.
- Animaliak erabiltzea beste animalia batzuk borrokan edo erasoan trebatzeko.
- Animalien borroka antolatutako antolatzea, horietan parte hartzea eta/edo laguntzea, salbuespenik gabe.
- Norberaren nahiz jabetzen defentsarako tresna gisa erabiltzea animaliak.
- Animaliak ibilgailuen trakzioarako erabiltzea.

- Animaliak zamalanak egitera behartzea.
- Animaliak garraio turistiko gisa ustiatzea.
- Animalia bat sari, sari, haborokin edo konpentsazio-opari gisa zozketatzea edo dohaintzan ematea.
- Animaliak irabazteko edo erakartzeko asmoz erakustea.
- Hautaketa genetikoko jarduerak edo praktikak egitea, animalien osasunean arazo edo alterazio larriak eragiten dituztenak.
- Animaliak artifiziaiki manipulatzeko, dibertsio edo jostailu gisa erakargarri egiteko.
- Eusteko, atxikitzeko edo hezteko tresna edo metodo kaltegarriak erabiltzea.
- Erabiltzen edo eramaten dituzten animaliei kalteak eragin diezazkieketen tresnak edo lanabesak erabiltzea.
- Animaliei beren izaerarekin zerikusirik ez duten edo tratu iraingarria dakarten portaerak eta jarrerak inposatzea.

1.1.24 Animalien tratu txarren eta abandonuaren zehapenak gogortzea

Gure ustez, beharrezkoa da lege autonomikoan animalien tratu txarreatik aurreikusitako zehapenak gogortzea, isunen zenbatekoa nabarmen handituz, bai eta aurreikusitako desgaitasun iraupena eta sailkapena ere.

1.2 Informazio- eta hezkuntza-programak. Hezkuntza-sistematan animalien errespetuarekin, ongizatearekin eta babesarekin lotutako gaiak eta/edo edukiak sustatzea

Ezinbestekoa da herritarrei zuzendutako hezkuntza-arloko esku-hartzea egitea, modu prebentiboan sustatzeko jokabide zibikoagoa eta animaliak arduraz edukitzea.

Tratu txarrak ematea ez da soilik indarkeria erabiltzea, baizik eta gure geografiako eguneroko egoera tristeak ulertzea, hala nola animaliak higiene- eta osasun-baldintza eskasetan edukitzea, elikagai egokia eta nahikoa ez ematea, ostatu eroso eta segurua ematea, edo etengabe kateatuta edo itxita edukitzea.

Bere kargura animalia bat izatea erabakitzen duena bere osasunaren eta ongizatearen arduradun bihurtzen da, eta horrek dakartzan betebeharren eta konpromisoen jakitun izan behar du, modu gogoetatsu eta arduratsuan bere gain hartu ahal izateko.

Praktika krudel hori maila nazionalean eta Europar Batasun osoan debekatzea lortzen dugun bitartean, eskatuko dugu autonomia-erkidegoetan **arrazoi erlijiosoengatik animalien sakrifizio erritualak debekatzea.**

PACMA

INGURUMENAREKIKO
dugun konpromisoa

2. INGURUMENAREKIKO DUGUN KONPROMISOA

PACMAAn konpromiso irmoa dugu ingurumenarekin eta natura babestearekin.

Gaur egun, ingurumen-arazo larriak ditugu aurrean, hala nola klima-aldaketa, baliabide naturalen agortzea, ingurumen-kutsadura edo biodibertsitatearen galera.

Hala ere, oraindik ez dago arazo horiek guztiek izango duten ondorio suntsitzailearen benetako kontzientzia politikorik, erabakitasunez ekiten ez badiegu.

Herritar konprometituen parte garen aldetik, Ingurumenarekiko Alderdi Animalista osatzen dugunok gure gain hartzen dugu egungo ereduaren eta egoeraren aldaketa bultzatzeko eta planeta eta, ondorioz, pertsonak eta animaliak babesteko beharrezkoa den kontzientzia politikoa pizteko erronka.

2.1 Klima-aldaketa geldiaraztea

Klima-aldaketa gure planetak dituen ingurumen-arazo larrienetako bat da, eta ekintza politikoa eskatzen du maila guztietan.

Autonomia-erkidegoek borrokaren aldeko borrokan parte hartu behar dute, eta berotegi-efektuko gasen emisioak murriztu behar dituzte ingurumen-neurrien bidez, besteak beste, garraioaren, energiaren, nekazaritza-ekoizpenaren, hondakinen kudeaketaren eta industriaren arloetan.

Beharrezkoa da klima-aldaketa zeharkako ardatz politiko bihurtzea garatzen diren politika guztietan.

2.1.1 Eredu energetiko iraunkorraren alde eta kontsumoa gutxitzearen alde

Gizartearen zati handi batek ondasun ugartzat, kaltegabetzat eta mugagabetzat hartzen du energia, baina, errealitatean, kontsumitzen dugun energiaren zatirik handiena inportatzen dugu.

Erregai fosilen erabilera masiboan eta energia nuklearrean oinarritutako energia-eredua jasanezina da, ingurumenari kalte itzulezinak eragiten dizkio eta saihestu daitezkeen arrisku eta hondamendiak dakartza.

Erregai fosilek (petrolio, gasa eta ikatza) ingurumen-inpaktu handia eragiten dute beren kabuz, toxikotasun handia dute eta eragin negatiboa dute klima-aldaketan, baina energia asko behar duten beste material batzuen ingurumen-karga ere handitzen dute, hala nola mineral metalikoena.

Klima-aldaketaren, pobrezia energetikoaren eta kanpo-mendekotasunaren erronka handien aurrean, gero eta premiazkoagoa da autonomia-erkidegoan energia-eredu jasangarri baterako trantsizioa ahalbidetu eta sustatuko duten politika aktiboak hartzea.

- Administrazio publikoekin hornidurak kontratatzeko lehiaketetan parte hartu ahal izateko baldintza gisa ezartzea merkaturatzaileek jatorri berriztagarriko energia soilik saltzea.

2.1.2 Airearen kutsadura murriztea

Airearen kutsadura ingurumen-arrisku handia da osasunerako.

Ekologistak Martxan erakundeak egindako azken txostenaren arabera, 2023an, EAEko biztanle guztiak arnasa hartu zuten osasunarentzat kaltegarria zen haize batean, Osasunaren Mundu Erakundeak gomendatutako ozono-mailei dagokienez.

Euskadiko kutsadura-foku nagusiak Nerbioi Behereko eremua da, bertan dagoen industria-jardueragatik (Abantoko findegia, Santurtziko zentral termikoa, Zabalgarbiko erraustegia) eta jasaten duen ibilgailuen eta itsasoaren trafiko handiagatik; lurralde osoan sakabanatuta dauden industrialdeak eta energia-zentralak; eta Bilboko, Donostiako eta Gasteizko motordun trafikoa.

Giza osasunerako ondorio kaltegarriez gain, airearen kutsadura ere kaltegarria da ekosistemetarako.

Horregatik, **airea kutsatzen duten eta klima-aldaketa eragiten duten iturri kaltegarrienak aztertu behar dira, hala nola erregai fosilen erredukzioa, abeltzaintza eta nekazaritza intentsiboa, garraioa eta bizitegi-berokuntza.**

Erantzuna hainbat eremutatik eman behar da, hirien ahalmenetik harago. Eusko Jaurlaritzak **sektore bakoitzerako politika espezifikoak bultzatu behar ditu, ingurune bakoitzaren inguruabarretara eta berezitasunetara egokituta, kutsadura-iturriak hiltzeko.**

2.1.3 Mugikortasun iraunkorraren alde: garraioaren deskarbonizazioa. Oinezkoen joan-etorria, garraio publikoaren eta motorrik gabeko baliabideen erabilera (bizikleta, adibidez) sustatzea eta erraztea

Garraioa oso sektore kutsakorra da, eta klima-eragin handia du. PACMATik **eskualde eta toki mailan ekoiztako energia garbietan oinarritutako mugikortasunerako trantsizioaren aldeko apustua** egiten dugu.

Deskarbonizazioa erronka handia da, baina borondate politikoarekin, azpiegituretan eta teknologia berrietan inbertsioak eginez, emisioak eta kutsadura murriztu daitezke, eta, aldi berean, enplegua sortu eta kontsumitzailearentzako kostuak murriztu.

Horregatik, Alderdi Animalistatik **Euskadiko garraio eta mugikortasun jasangarriko plan bat sustatzearen aldeko apustua** egin dugu, oinezkoen joan-etorria, garraio publikoaren eta motorrik gabeko baliabideen erabilera (bizikleta, esaterako), garraio bide jasangarri eta osasungarri gisa, eta salgaien garraiorako trenbidearen erabilera erraztu eta sustatuko duena.

2.1.4 Animalia-jatorriko elikagaien kontsumoa murriztea

Animalia-jatorriko elikagaien kontsumoa, hala nola haragia edo esnekiak, da, zalantzarik gabe, berotze globalaren zergadun nagusietako bat, ez bakarrik animaliak elikatzeko erabiltzen diren laboreek sortutako isurpenen ondorioz, baita horien digestio-sisteman sortzen den hartiduraren ondorioz ere. Atmosferara egindako CO₂ isurketen bigarren kausa da, energia- eta manufaktura-industrien atzetik soilik, eta ibilgailuen garraioaren eta emisioen oso aurretik.

Hala aitortu du duela gutxi Espainiako Kontsumoaren Iraunkortasunari buruzko Txostenak, Europako Batzordeko (EB) Ikerketa Zentro Bateratuak (JRC, Joint Research Centre) eta Kontsumo Ministerioak egindakoak.

Txosten horren arabera, elikaduraren sektoreak Espainiako kontsumo-aztarnaren ingurumen-eraginaren % 52,1 sortzen du, eta haragi-produktuen eta esnekien ekoizpena nabarmentzen da. Gainera, aztertutako 16 inpaktu-kategorien artean, elikadura da bektore nagusia horietako gehienetan, batez ere, lurturen (% 81,6) eta itsasoaren (% 79,6) eutrofizazioari, ozono-geruza agortzeari (% 79,6) eta lurzorua erabilerari (% 76,7) dagokienez.

Gure kontsumo-moduekin lotutako lurzorua erabileren aldaketek eta berotze globalak lurreko ekosistemen osotasunari eragindako kaltearen % 80 inguru eragiten dutela kalkulatu da. Elikadura da ekosistemen kalitatea galtzen eta, ondorioz, biodibertsitatea galtzen gehien laguntzen duen kontsumo-arloa, eta, gainera, giza osasunean ondorio kaltegarri gehien eragiten dituen ere bada.

Txosten horretan ondorioztatzen denez, "elikagaiei lotutako inpaktu handiak, funtsean, nekazaritza eta abeltzaintzako sistemaren izaera intentsibo eta industrialari zor zaizkio, baliabide fosilen, ongarri kimikoen eta ur-kantitate handien erabileraren mende baitago".

Europako Batzordeak baieztatu duenez, eguneko dietan animalia-jatorriko produktuen % 25 landare-jatorriko produktuekin ordeztuz gero, ozono-geruzaren agortzea % 20 murriztuko litzateke, eta klima-aldaketa % 15. Kontsumitutako produktuen ordezkapena % 50ekoa balitz, inpaktu horien murrizketa-maila % 30 eta % 40 artekoa izango litzateke.

Adituek urte asko daramatzate horren berri ematen: ez da beharrezkoa elikagai gehiago ekoiztea, nahikoa da 7.000 eta 9.000 milioi pertsonarentzat munduan, baina ez egunero haragia kontsumitzeko. NBERen hitzetan, "dieta beganorako aldaketa globala funtsezkoa da mundua goseetik, erregai-eskasiatik eta klima-aldaketaren inpaktu txarrenetatik babesteko".

Gainera, Euskadi bezalako erkidegoek jasaten duten abere- eta hegazti-zamak lehen mailako ingurumen-arazoak eragiten ditu. Besteak beste, tona minda oso kutsagarri, nitrogeno, fosforo eta potasio ugariekin. Minda horiek kentzeko, inguruko laborantza-eremuetan barreiatu ohi dira. Horrek etengabeko kutsadura-mehatxua dakar erreka, ibai eta akuiferoentzat.

Era berean, animalia-jatorriko elikagaien kontsumoaren eta obesitate-tasaren eta lotutako gaixotasunen arteko loturari buruzko ebidentzia argiak daude.

Minbiziari buruzko Ikerketarako Nazioarteko Agentziak (IARC), Osasunaren Mundu Erakundearen (OME) gaixotasun horretan espezializatutako erakundeak, haragi gorriaren kontsumoa "gizakientzako kartzinogeno probable" gisa sailkatu zuen, eta haragi prozesatua "gizakientzako kartzinogeno" gisa.

Bestalde, gero eta ziurtasun handiagoa dago antimikrobianoekiko erresistentzia nagusiki elikadura-sistemetik transmititzen dutela, eta bereziki abeltzaintzak, non animalia osasuntsuek giza osasunerako erabakigarria den antibiotiko masiboak jasotzen dituzten. Adituen arabera, antibiotikoekiko erresistentziaren fenomenoaren aurrean premiazko neurriak hartzen ez badira, 2050ean pertsona gehiago hilko dira superbakterioen, mutatuen eta edozein farmako ezagunetikiko immuneen ondorioz minbiziagatik edo trafiko-istripuengatik baino.

Horregatik guztiagatik, ezinbestekoa da **animalia-jatorriko elikagaien kontsumoa minimizatzea**. Horretarako, honako neurri hauek abian jartzea defendatzen dugu:

- Zerga-karga handiagoa, **animalia-jatorriko produktuei klima-zerga** bat aplikatuz. Zerga hori elikagai bakoitzaren ekoizpenarekin lotuta sortutako isurien arabera kalkulatu litzateke, eta zerga horren bilketa produktu horren ekoizpenak eragindako klima-kalteak konpentsatzeko erabiliko litzateke.
- Sektorerako **dirulaguntzak bertan behera uztea.**
- **Elikagai begetal osasungarrietarako dirulaguntzak, baldin eta haien ekoizpenak ingurumena gehiago errespetatzen badu**, hala nola frutak, barazkiak, lekaleak, haziak, zerealak edo algak.
- Abeltzaintzako **ustiategietan kontrol eta ikuskapen gehiago** ezartzea, zorrotzagoak, zorrotzagoak eta erregularagoak.
- **Debekatzea** sektorearen eta haren produktuen **sustapen- eta publizitate-kanpainak instituzionalak egitea.**
- **Animalia-jatorriko produkturik gabeko dieta libreak osasunerako dituen onurei buruzko informazio-kanpainak** abian jartzea, bai eta animaliak baserrietan bizi duten benetako egoera eta abeltzaintza intentsiboak ingurumenean dituen ondorioak erakusten dituzten kanpainak ere.

2.2 Ez makrogranjei

Azken hamarkadan, Euskadin, abeltzaintzako eta hegaztietako ustiategien kopuruak behera egin du, eta aldi berean, haien tamaina nabarmen handitu da. 16.000 ustiategi ingurutik 11.000 ingurura igaro da, baina batez besteko hedapenak gora egin du 11 hektareatik 16 hektareara, eta baserri horietan ustiatutako abere kopurua esponentzialki hazi da. Txerri-aziendak, zehazki, % 85etik gorako hazkundera izan du, eta 30.000 txerri baino gehiago ustiatzen dira gaur egun.

Akuikulturako arrain-haztegiak, hasiera batean, oso ekologikotzat "saldu" ziren, arrantza-tokien gaineko arrantza-presioa murrizteko eta, horrela, oneratzeko. Hala ere, egia esan, industria-jarduera bihurtu dira, abeltzaintzako makroetxaldean baliokidea, eta ingurumen-inpaktu izugarriak izan dituzte.

Alde batetik, erabilitako antibiotikoen mailak eta beste soluzio antibakteriano eta antiparasitario batzuk, hala nola formolezko bainuak, dira adituek gehien salatutako ingurumen-arazoetako bat. Abere horietako batean patogeno bat agertzen denean, abelazkuntzako arrainak hazinatuta edukitzean, abereak bezala, berehala zabaltzen da gainerakoetara. Masifikazio horrek arrainei estresa eragiten die, eta immunitate-erantzuna murrizten du. Gainera, gaixotasun infekziosoak gainerako itsas ekosistemara hedatzen laguntzen du. Gaixotasun horietako batzuen hedapena arintzeko antibiotikoak erabiltzeak itsas inguruneari eragin diezaiokete, eta andui erresistenteak ager daitezke.

Beste ingurumen-inpaktu bat mantengaien ugalketa da. Pentsua solido esekien bidez batzeak, nitrogeno kantitate handiko gorotzekin batera, eutrofizazio-arazoak (uraren oxigenoa galtzea) eragiten ditu.

Baina tokiko inpaktuetatik eta inpaktu kutsatzaileetatik harago, akuikulturaren arazo nagusia da, iraunkortasunaren mitoa desmuntatzen baitu, instalazio horietan hazitako arrainak elikatzeko eta gizentzeko beharrezkoa dela itsasoan egoera basatian dauden beste hainbeste arrain harrapatzea. Adibidez, izokin batek kilo bat gizentzeko, beste espezie batzuetako lau eta bost kilo arrain artean jan behar dira. Hegalaburraren kasuan, zifra hori beste espezie batzuetako hogeitasei edo hogeitasei bost kilo arrain izatera iristen da.

Horregatik guztiagatik, **PACMAN ez gaude ados Getaria eta Zarautz arteko itsas-lehorreko jabari publikoaren itsasertzeko akuikultura-poligoaren proiektuarekin, ez eta Euskadin hazkuntza intentsiboko arrain-haztegiak irekitzeko lizentzia berriekin ere.**

2.4 Produktu kimikoak murriztea. Glifosatoa debekatzea eta ekoizpen ekologikoa sustatzea

Kutsadura kimikoa gure garaiko ingurumen-arazo handietako bat da, eta autonomia-erkidegoen politikek lagundu egin dezakete, bai kutsadura hori murrizten, bai herritarrek eta gainerako izaki bizidunek substantzia horiekiko duten esposizioa murrizten.

Batzuk bereziki arriskutsuak dira, hala nola konposatu organikoa iraunkorrak, metal astunak edo hormona-alteratzaileak. Azken horiek plagizidetan, plastikoetan, kosmetikoetan, higie-ne produktuetan eta eguneroko erabiltzen diren beste gai batzuetan daude. Beste substantzia batzuk, hala nola neorikotinoideak erleekin eta beste intsektu batzuekin amaitzen dira, eta horiek ezinbestekoak dira polinizatzaileentzat.

OMEk "seguruarik kantzerigenoa" dela adierazi arren, gehien erabiltzen den herbizidatxo bat glifosatoa da. Konposatu hori lur-rean sartzen da, uretan iragazten da eta haren hondakinak laboreetan geratzen dira. Beraz, jaten dugun horretan eta edaten dugun uretan dago.

Nahiz eta Europako beste herrialde batzuetan ez den erabiltzen, Espainian erabilera orokorra da. Ustez, errepideen ezpondan baino ez da erabiltzen, baina eremu horietako batzuk erreten batzuetatik oso hurbil daude, eta, beraz, ura kutsatu egiten da. Erakunde ekologistek salatu dute itsas ekosistemei ere eragiten dietela. Ohartu dira, gainera, nekazari batzuek glifosatoa erabiltzen jarraitzen dutela beren lurrak belar "txarrez" garbitzeko, eta, beraz, gerora hazten diren frutak, barazkiak eta barazkiak kutsa daitezkeela.

Hamarkadetan zehar, administrazio publikoek glifosatoa erabiltzen eta erabiltzen jarraitzea justifikatu dute, azkar degradatzen den herbizida dela argudiatuz. Hala ere, Ecologistas en Acción erakundeak egindako ikerketek, besteak beste, adierazten dute glifosatoa dagoela gure ibaietan, urtegietan eta akuiferoetan, eta horrek agerian uzten du oraindik ere badirela, batez ere uretako ekosistemetan, kalteberenak.

Alderdi Animalistatik **glifosatoa eta beste herbizida eta pestizida arriskutsu batzuk erabiltzea debekatu** nahi dugu Euskadin.

Ordinetan, ekoizpen ekologikoa sustatu eta babestu nahi dugu, ingurumen-jardunbide onenak eta biodibertsitate-maila handia eta natura-baliabideen zaintza uztartzen dituen nekazaritzako elikagaien kudeaketa- eta ekoizpen-sistema gisa.

Industria kimikoak nekazaritzari ongarririk, herbizidarik eta pestizida sintetikorik gabe eustea ezinezkoa dela konbentzitu nahi izan badu ere, nekazaritza ekologikoak egunero erakusten du posible dela, eta gure osasuna eta ingurumena babesteko aukerarik onena dela, gero eta enplegu berdea sortuz.

Gainera, berezko landareak kontrolatzeko nekazaritzan, basogintzan eta lorezaintza ekologikoan erabiltzen diren teknikak (laboreak txandakatzea, eskuz eta mekanikoki ezabatzea edo bigungarria jartzea) hainbat elikagai-iturri dira espezie polinizatzaileentzat, erleentzat adibidez, eta laboreei eragiten dieten intsektuen izurrite potentzialak kontrolatzen laguntzen duten espezieen babesleku dira.

2.5 Nekazaritzaren alde

Nekazaritzaren defentsaren eta babesaren aldeko apustua egiten dugu, gaur egun abeltzaintzari eta arrantzari ematen zaizkien milioikako dirulaguntzen aldean.

Alderdi Animalistatik **tokiko nekazaritza garatzearen aldeko apustua egiten dugu, eskualde mailako merkaturatzea helburu hartuta.**

Tokiko produktuei lotutako nekazaritza-sektoreak aukera handia eskaintzen du hazkunde ekonomikorako. Hori dela eta, funtsezkoa da autonomia-erkidegoak programa horren garapenean inplikatzeko, laguntza tekniko eta teknologikoen eskaintza egituratu baten bidez.

Herritarren zerbitzura dagoen nekazaritza defendatzen dugu, bertan nekazaritza-ustiapenak bultzatuko baitira laturo handien aurrean, eta landa-espazio tradizionalak berreskuratzeko aukera emango baitu.

Elikadura-subiranotasunaren oinarritzako printzipioak babesten ditugu; izan ere, elikadura-ekoizpena, banaketa eta kontsumoa ingurumen-, gizarte- eta ekonomia-jasangarritasunean oinarritzen ditu, eredu

iraunkor, ekologiko eta ingurumenarekiko eta animaliekiko errespetuzko baterantz aurrera egiteko modu gisa, pertsona guztientzako kalitatezko elikagaia bermatzen duena eta tokiko ekonomiak dinamizatzen dituena.

Beharrezkoa da Euskadin nekazaritzaren etorkizuna bermatzeko **neurriak** abian jartzea, **hala nola berrikuntza sustatzea, prestakuntza eta inbertsiorako laguntzak abian jartzea.**

PACMA **nekazaritza-sektore lehiakorra, iraunkorra eta etikoa** sustatzearen alde egiten dugu.

Bereziki, honako neurri hauek defendatzen ditugu:

- Nekazaritzarako **dirulaguntzak** sustatzea, abeltzaintzak jasotzen dituenen kaltetan.
- Barazkiak eta frutak **biltegiratzeko, kontserbatzeko eta eraldatzeko laguntza-neurriak** abian jartzea.
- Sektorereko profesionaleri **laguntza teknikoa** ematea.
- Prestakuntza bultzatzea, nekazaritzako espezializazio-ikastaroen eta lanbide-prestakuntzako **ikastaroen** bidez.
- Nekazaritzako produktuen **merkaturatzean gardentasun handiagoa** bermatzea, sektoreak prozesuan duen parte-hartze maila handituz.
- **Industria-jarduerak kaltetutako** nekazaritza-erabilerako **lurzoruak biziberritzea.**
- **Tokiko produktuen kontsumoa sustatzea**, garraio-kostuak eta ingurumenari eragindako kalteak saihestuz.
- Tabernetako, kafetegietako, jatetxeetako eta egoitza publikoetako jantokietako zerbitzuak nekazaritza ekologikoko tokiko produktuekin hornitzea.
- **Presio eta emari konstanteko ureztatze-sistema** adimendunen euskarri diren **energia berriztagarriak babestea eta diruz laguntzea**, ura aurrezten baitute eta eraginkorragoak eta ekologikoagoak baitira.

2.6 Kontsumo arduratsuaren ereduaren alde. Baliabideen erabilera jasangarria sustatzea eta hondakinak sortzea mugatzea

Urtero, gizateriak 1,6 planetaren baliokidea den baliabide naturalen kopurua kontsumitzen du. Planetaren aztarna ekologikoa ia % 190 handitu da azken berrogeita hamar urteetan. Baliabide natural mugatu eta mugatuaren erauzketa- eta gain-maila jasanezinak lortu dira. Hondakin, hondakin eta zabor ez-organikoak eta ingurumenerako toxikoak sortzen ari dira, eta ekosistemak etengabe erasotzen ari dira. Hori dela eta, planeta itzulerarik gabeko puntu kritiko batera eramaten ari da.

PACMAtik kontsumo arduratsu eta iraunkorraren aldeko apustua egiten dugu. Horretarako, uste dugu neurriak hartu behar direla **ingurumen-inpaktu handiagoa duten produktuen ekoizpenari eta salerosketari pizgarriak kentzeko, eta gainenbalajea eta material ez-birziklagarrien erabilera garestitu eta mugatzeko.**

Produktu asko ez dira oso iraunkorrak, are erabili eta botatzekoak ere, eta horrek hondakin gehiegi sortzea eragiten du, eta horrek arazo larriak sortzen dizkie udalerriei, azken kudeaketaz arduratzen direnei. **Autonomia-erkidegoan, produktu biodegradagarriak erabiltzea, kontsumigarriak berrerabiltzea eta hondakinak lehengai gisa birziklatzea** sustatu behar da, **ontziak itzultzeko sistemak** ezarriz. Birziklatze-metodo hori arrakastaz erabili da Alemanian, Norvegian edo Herbehereetan, eta % 80 eta % 90 arteko suspertze-mailetara iritsi da.

Korporazio handiek uste oker bat sartzea lortu dute: bizi-kalitatea produktuen eta zerbitzuen gehiegizko kontsumoarekin lotuta dago. Horregatik, kontsumoa pixkanaka murriztea proposatzen dugu, **herritarrak kontsumo arduratsu, planifikatu eta jasangarri baterantz zabaltzeko eta berrezteko** kanpainen bidez.

2.7 Ibai biziak eta ur-aurrezpen eraginkorra

Adituek ohartarazi zuten, mende honetan, klima-aldaketak ur-baliabideen murrizketa handiak ekarri ditu berekin. Klima Aldaketari buruzko Gobernu arteko Aditu Taldeak aurreikusitako eszenatoki desberdinen artean, % 20tik (eszenatokitik onenean) % 80ra (okerrenean) murriztu dira.

Hori dela eta, uraren erabileraren egungo erritmoarekin batera, baliabideak eta lurrazaleko eta lurpeko urek egiten dituzten ekarpenak behar bezala kudeatzea funtsezkoa da etorkizuneko eskariari erantzuteko, eta **aurrezpena eta efizientzia ezinbestekoak** dira.

Ildo horretan, beharrezkoa da **nekazaritzan, hirigintzan eta industrian teknologia berritzaileak eta eraginkorrak sustatzea**, baita **hezegune eta ibai gisako ekosistemak babesteko eta berreskuratzeko neurriak ere**.

Uraren politikaren behin betiko trantsizioa, iraunkortasun-printzipioak eta Europako araudia betetzeko, hein handi batean autonomia-erkidegoen esku geratzen da.

Ur-masen egoera ona bermatzeko, **politika sektorialak behar dira, horien kontsumoa minimizatzen, erregimen naturalaren antzeko ingurumen-emariak bermatzeko** eta eskuragarri dagoen uraren kalitatea bermatzeko.

Nekazaritzaz, hirigintzaz, turismoaz eta industriaz arduratzen diren administrazioek **jabari publiko hidraulikoa eta uholde-lautadak errespetatu behar dituzte, eta kutsadura lausoa edo gehiegizko erabilerak saihestu**. Beharrezkoa da ura aurrezteko eta araztea, eta kudeaketa publiko ona bermatzea.

PACMA-n funtsezkotzat jotzen dugu **herritarrak uraren kutsaduraren aurka inplikatzeko**, gure ingurumen-aztarna kritikoa izan baitaiteke, baita etxetik irten gabe ere.

Informazio-kanpainak egin behar dira, etxean detergente eta kimiko toxikoak erabiltzeak ingurumenean eragiten dituen kalteez kontzientziatzeko, hala nola etxea eta arropa garbitzean, eta, horren ordean, produktu ekologikoak edo kaltegabeak erabiltzea sustatzeko. Era berean, isurbideetan biodegradagarriak ez diren substantziak isurtzea saihestu behar da, hala nola pinturak, disolbatzaileak edo olioak, bai eta komunontziak paperontzi gisa erabiltzea ere. Degradatzen ez diren objektuak botatzea, hala nola toallita hezeak, makilatxoak, konpresak edo tanpoiak, estolderia-sistemetan arazo larriak eragiteaz gain, objektu horiek erreketan, ibaietan eta beste ur-masa batzuetan amai daitezke.

2.8 Biodibertsitatearen galerari eustea

Biodibertsitatea galtzeko joera etengabea da 70eko hamarkadatik. Naturarako Mundu Funtsaren (WWF) Planeta Bizian Txostenaren arabera, ornodunen munduko populazioak – ugaztunak, hegaztiak, arrainak, anfibioak eta narrastiak – % 60 murriztu dira berrogei urte pasatxoan. Ur gezako espezieak izan dira gehien sufritu dutenak, % 80tik gorako beherakadarekin.

Kutsaduraz eta klima-aldaketaz gain, biodibertsitatearen beherakada ikaragarri horren arrazoi nagusia gizakiaren kontrol gabeko kontsumo-eredua da, ekosistemen gehiegizko ustiapenaren arduraduna.

Beharrezkoa da eskumen horiek serio bereganatzea eta lurralde- eta ekonomia-ereduak naturarekin bateragarri egitea, Europako eta Estatuko helburuak betetzea eta Erkidegoko funtsak eskuratzea arriskuan jarri gabe, klima-aldaketa arintzeko eta haren eraginetara egokitzeko gaitasuna murriztuta, eta pertsonen ongizateari eta natura-paisaien erakargarritasunari kalterik egin gabe, Euskadi erreferente izan dadin, ez bakarrik nazio-mailan, baita Europa mailan ere.

Alderdi Animalista Ingurumenarekin alderdian, kezkatuta gaude Apis mellifera iberiensis espeziea, tokiko erle beltz gisa ezagunagoa dena, bezalako espezieak kontserbatzeaz, duela mendeetatik Euskal Herrian dagoena.

Milaka urte dira espezie hori ingurunera egokitzen ari dela eta, aldakortasun genetiko izugarria du, eta horrek gaixotasunekiko erresistentzia handiagoa dakar.

Hala ere, altxor genetiko txiki hori mehatxupean dago Euskadin, beste erle aloktono batzuekin hibridatzeagatik, merkaturatzeko inportatzen baitira.

Beste autonomia-erkidego batzuek, hala nola Kanariak eta Kataluniak, dagoeneko onartu eta **ezarri dituzte tokiko erle beltza kontserbatzeko babes-neurri bereziak**.

Aurreko epigrafeetan azaldu dugun bezala, espezie, subespezie edo arraza geografiko aloktonoak sartzeak eragin ditzakeen arazoak prebenitzeko, Alderdi Animalistatik espezie eta **subespezie aloktonoak inportatzea debekatzea** proposatzen dugu; izan ere, kasu gehienetan, helburu komertziala du beti, hala nola elikagaiak ekoiztea edo larruak aprobetxatzea.

2.9 Fauna basatia babestea, naturaguneak zatikatzen dituzten eraikuntzek eta argi-kutsadurak ingurumenean duten eraginaren aurrean

Ornodunak Kontserbatzeko Elkartek 20 urtean zehar egindako ikerketa baten datuen arabera, 30 milioi animalia baino gehiago hiltzen dira urtero gure herrialdeko errepideetan harrapatuta, anfibioen, narrastien, hegaztien eta ugaztunen artean.

Bestalde, ibai-ekosistemak nabarmen aldatuta daude giza jardueraren ondorioz. Ibaietako ibilguak eraikin hidraulikoek aldatzen dituzte, eta ur-emariak erregulatzen eta desbideratzen dituzte. Hala, ur-kantitatea eta morfologia aldatzen dira. Kasu askotan, obra horiek eragozten dute ibilguak uholde-lautadekin lotzea, eta ibaien populazioen habitat naturalak aldatzen dituzte. Presek, ubideek, esklusek... espezieen joan-etorria eragozten dute, eta horrek faunaren zein floraren biodibertsitateari eragiten dio, ekosistemak larriki kaltetzen baititu.

Animalia basati askok bizia galtzen dute ureztatze-putzuetan eta ureztatze-kanaletan harrapatuta geratzen direlako. Animalien bizitza eramaten duten azpiegiturak, hala nola orkatzak, basurdeak, oreinak, azeriak, txakurrak, trikuak, azuloiak edo sugeak. Animaliak erori egiten dira eta ezin dira irten, eraikin horiek salbatu ezin dituzten malda handiak dituztelako.

Horregatik guztiagatik, Eusko Jaurlaritzari eskatuko diogu **errepideetan istripuen eta animalien heriotzen kopurua murrizteko jarduketak** egin ditzala, bai etorkizunean eraikiko diren bideetan, bai egungo sarean, eta **basa-fauna babestu dezala errepideek eta eraikuntza hidraulikoek eragindako ingurumen-inpaktutik**. Horretarako, **ingurumen-eraginari buruzko azterlanak** egingo ditugu, **naturaguneak zatikatzen dituzten eraikin horietan, eta zenbait neurri hartuko ditu, hala nola hesiak eta hesiak ezarriko ditu, elementuak behar bezala aldatu eta seinaleztatuko ditu, hala nola manpara akustikoak, igarobide-azpiegiturak eraikiko ditugu, hala nola tunelak eta goi-pasabide birnaturalizatuak/ekoduktuak trenbideetan eta errepideetan, arraintzako eskailerak ibaietan eta irteera-hesiak eta -arrainak ureztabideetan eta ureztapen-putzuetan.**

Giza jarduerak basafaunan duen beste eragin negatibo bat argi-kutsadura da.

Gauzez argiztapen artifiziala ezinbestekoa da hiri- eta landa-eremuen bizigarritasunerako. Herritarren segurtasuna hobetzeaz, laneko arriskuen prebentzioa indartzeaz eta instalazio jakin batzuen industria-segurtasuna bermatzeaz gain, beharrezkoa da jarduera ludiko, komertzial edo produktibo ugari egiteko.

Hala ere, argi-kutsadurak zaildu egiten du gaueko zerua ikustea, hori ere babestu beharreko ondasun immateriala eta ondare komuna baita. Baina, batez ere, Alderdi Animalistan, bereziki kezkatzen gaitu basafaunaren eta biodibertsitatearen gaineko ondorio kaltegarriek, eta beharrezkoa da horiek prebenitzea eta minimizatzea.

Latitude bakoitzean urtaroko argi- eta iluntasun-patroi batzuk daude, eta horiek zehazten dituzte ia izaki bizi guztiek egokitu dituzten ziklo zirkadianoak, haien portaera-patroiak baldintzatuz: jarduera-orduak, ugalketa, polinizazioa, hibernazioa, etab.

Argiztapen artifizialeko iturriak ezartzearen ondorioz patroi natural horiek hausteak ondorio kaltegarriak ditu biodibertsitatean. Logikoa denez, gaueko espezieak dira kaltetuenak, baina baita ilunabarreko eta eguneko espezieak ere; izan ere, gaueko iturri artifizialen ondorioz, eguneko argiztapen-orduak aldatzen direnez, haien portaera-eredua desitxuratu egiten da.

Halaber, argi-kutsadurak eragin negatiboa izan dezake landaredian. Iluntasun-orduak eta eguneko/gaueko zikloak aldatzeak espezie askoren loraldi-patroiari eragiten dio, bai eta horiek polinizatzen dituzten espezieekin duten erlazioari ere.

Ondorio kaltegarri horiek prebenitzeko eta minimizatzeko, PACMAtik **araudi autonomiko** bat garatzea proposatzen dugu, **argi-kutsadura kontrolatu eta arautuko duena**, irizpide koherente eta arrazionaleri erantzungo dien gaueko argiztapen-diseinu batean oinarrituta. Diseinu horrek, gainera, energia asko aurreztuko luke eta, zeharka, atmosferaren gas kutsatzaileen emisioak murriztuko lituzke, honako neurri hauen bidez:

- **Argi kopurua** jarduera zehatza garatzeko **behar-beharrezkoa dena egokitzea**.
- **Goitik behera argizatzea**, argia argiztatu behar diren eremuetara soilik zuzenduz.
- **Argi-sortak pantailatzea**.
- **Argiak itzalita edukitzea** inolako jarduerarik egiten ez denean.
- **Argi-eraginkortasun handiko lanparak erabiltzea**, giza ikusmenera eta egiten den jarduerara egokituak.
- **Ahal dela, argi laranja edo zuri beroa erabili**.

2.10 Basoak babestea. Deforestazioa geldiaraztea. Suteen prebentzioa

Basoek biodibertsitatearen % 80 inguru hartzen dute. Horiek babestea da, zalantzarik gabe, haren kontserbazio eraginkorrerako estrategiarik onena.

Gainera, funtsezko zeregina betetzen dute CO₂ hustubide natural gisa, eta gure aliatu onenak dira ur gezako baliabideak ziurtatzeko, zuhaitzek euria egiteko duten ahalmenagatik. Urteko prezipitazioen % 40 ebapotranspiraziotik dator. Ebapotranspirazio hori zuhaitzek hostoen bidez hezetasuna "kanporatzen" dutenean gertatzen da.

Hainbat faktorek laguntzen dute suteak hedatzen: landa-populazioa despopulatzea eta zahartzea; landa-, nekazaritza- eta baso-abandonua; laborantza-azalera garatzeko ezarri diren politikak; lurralde-kudeaketa eta -antolamendu eskasa; desagertzean oinarritutako politikak; eta, orain, klima-aldaketa. Azken horren ondorioz, azken hamarkadetan muturreko fenomenoek gora egin dute, hala nola bero-boladek eta lehorteek.

- **Sute-arrisku handieneko aldia luzatzea**; epe horretan guztiz debekatuta egongo da uztondoak erretzea eta larreak lortzeko erretzea, barbakoak baso-eremuetan, bai eta ibilgailu motordunak bertara sartzea ere, zaintza- eta prebentzio-lanetarako izan ezik.
- **Basoguneetatik hurbil dauden hiriguneetan, urbanizazioetan eta egoitzetan prebentzio-neurriak hartzea.**
- **Lurralde arteko jarduketa-sistema** bat abian jartzea, modu bateratuan jardun ahal izateko foru-lurralde bakoitzaren gaitasunak gainditzen dituzten gorabeheren aurrean.
- **Baso-suhiltzaileentzako lan-baldintza duin eta seguruak** eta baliabide tekniko eta giza baliabide gehiago arautuko dituen **hitzarmen kolektibo bat onartzea.**
- Hiru foru-aldundiekin **lankidetzaren itun** bat adostea, suteak itzaltzeko **aireko bitartekoak elkarrekin finantzatzeko.**
- **Suteen ondorengo ikerketa-lanak areagotzea, sute horien jatorria eta egilea zehazteko, Suteak Ikertzeko Brigada Espezializatuak sortuz.**
- **Piroteknia eta farolillo hegalaria debekatzea**, horiek erabiltzeak suteak eragiteko arrisku handia dakarrelako. **Informazio-kanpainak** egingo dira, **herritarrak** gailu horiek erabiltzeak dakartzan kalteen inguruan **kontzientziazteko.**

2.11 Natura-ondarea kontserbatzea

Gure natura-ondarea eta habitaten eta basa-flora eta basa-faunaren kontserbazioa modu eraginkorrean babesteko dituzten arau autonomikoak egitea eta aplikatzea defendatzen dugu. Parke naturalak babestu behar dira, hala nola Urkiolakoa, erreserbak, parajeak eta monumentu naturalak, kontserbazio bereziko eremuak eta kostaldeak, bai eta bertan bizi diren animaliak ere.

Beharrezkoa da **Baliabide Naturalak Antolatzeko Planak (NBAP) eta Erabilera eta Kudeaketa Zuzentzeko Planak (EKZP) berrikustea**, eta ingurumenaren eta animalien babesari, defentsari eta zaintzari lotutako erakundeen ordezkaritza handiagoa izatea, baita eragindako udalerriena eta haien gizarte-erakundeena ere.

Eusko Jaurlaritzak beharrezko tresnak izan behar ditu euskal natura-ondare osoaren eta haren biodibertsitatearen kontserbazio-egoera ezagutzeko. **Haien kontserbazioa bermatzeko neurriak** diseinatu behar ditu, **egon daitezkeen kutsadura-gertakariei aurre egiteko bitarteko egokiak izan behar ditu, irmo zigortu behar ditu eta, behar izanez gero, ekosistemen osotasuna lehengoratu behar du.**

PACMAtik **Euskadiko Natura Ondarea Babesteko eta Kontserbatzeko Lurralde Plan** bat egiten laguntzen dugu. Plan horretan, behar adina baliabide aurreikusten dira, bai eta gerta daitezkeen larrialdi-egoerei aurre egiteko behar bezala prestatutako eta gaitutako langileak ere.

2.15 Hots-kutsaduraren aurkako babesa. Artifizio piroteknikoak eta horien simulazioak debekatzea

Kutsadura akustikoak oso ondorio negatiboak eragin ditzake pertsonen eta animalien entzumen, gorputz eta buruko osasunean.

Hots-kutsadura kontrolatu eta arautuko duen legeria autonomikoa proposatzen dugu, gure bizi-kalitatea babestuz, konfort akustikoko maila optimoak ezarriz, zarata atsedenerako eta komunikaziorako kaltegarria izan ez dadin.

Horretarako, ahal den neurrian, **zarata sortzen duten iturri gogaikarriak ezabatu** behar dira, **zarata jatorrian sortzen dela kontrolatu** behar da edo **ingurunean neurriak hartuz** zarata murriztu behar da.

Bereziki, Alderdi Animalistan uste dugu beharrezkoa dela **artifizio piroteknikoak** (petardoak, su artifizialak, suziriak...) eta horien simulazioak **debekatzea**. Elementu horien leherketen zaratak oso eragin negatiboak du, batez ere bereziki sentikorrek diren pertsonengan, adinekoengan, haurren eta animalienengan.

Animalien beldurra, dardarak, takikardia, zorabioa, aire-falta, goragalea eta heriotza eragin ditzake.

Bestalde, Journal of Hazardous Materials aldizkari zientifikoak argitaratutako Instituto de Diagnóstico Ambiental y Estudios del Agua (IDAEA-CSIC) institutuko ikertzaileek gidatutakoa bezalako azterlanek ohartarazten digute su artifizialen keak dituen partikula metalifero asko bio-erreaktiboak direla eta gizakien osasunean eragin dezaketela, ondorio larriagoekin asmaren aurrekariak edo arazo kardiobaskularrak dituzten pertsonengan.

Gainera, espazio naturaletatik hurbil dauden eremuetan, ikuskizun piroteknikoek beste inpaktu negatibo batzuk dituzte. Alde batetik, stres-iturri dira basafaunarentzat, baina, lehen esan bezala, baso-suteak izateko arrisku larria ere badakarte.

PACMA

PERTSONEKIKO
dugun konpromisoa

3. PERTSONEKIKO DUGUN KONPROMISOA

Gizarte justu batean, pertsona guztiek izan behar dute oinarrizko ondasun batzuez gozatzeko eta haietaz baliatzeko aukera, eta behartsuenek garapen-aukerak izan behar dituzte.

Justizia sozialak giza duintasuna, aukera-berdintasuna, genero-berdintasuna, garapena, enplegu osoa, berdintasuna eta gizarte-ongizatea sustatzen ditu.

Alderdi Animalistan (PACMA) funtsezkotzat jotzen dugu administrazio publikoen konpromisoa gure gizartean dauden desberdintasunak konpentsatzeko. Horregatik, berdintasunaren eta ekitatearen aldeko apustua baino gehiago egiten dugu, inguruabar partikularrak kontuan hartuta.

Gizarte-ekitateko politikak proposatzen ditugu, pobrezia, diskriminazioa eta pertsonen arteko distantzia eta desberdintasunak areagotu ditzaketen gai guztiak desagerrarazteko. Herritar guztientzako oinarrizko ondasun eta hornidurak, etxebizitza, osasuna eta hezkuntza bermatu eta eskuragarri egingo dituzten politikak, enplegu osoa eta berdintasuna sustatuko dutenak.

Azken helburua pertsona guztien inklusio handiagoa lortzea da, haien bizi-estandarra igotzeko, guztiontzako benetako gizarte-ongizatea lortu arte.

3.1 Oinarrizko ondasunak eta hornidurak eskuratzea

3.1.1 Elikadura

Ezinbestekoa da elikadura bermatzea pertsona guztientzat.

Ekonomatu sozialak aurreikusiko dituzten politika autonomikoak abian jartzea proposatzen dugu, **baita tokiko saltokiekin akordioak ezartzea ere**, errenta erabilgarriaren arabera **hobaridun prezioekin elikagaiak eskuratzea bermatzeko**.

Gure beste proposamenetako bat da **hiri-baratze ekologikoen programak bultzatzea, langabeentzat eta/edo gizartetik baztertuta geratzeko arriskuan daudenenentzat**, baratze horien autokudeaketaren bidez elikagaien oinarrizko saski bat bermatzeko modu gisa eta/edo sasoiko produktu freskoak eskuratzeko laguntza gisa.

3.1.2 Ura eta energia

NBEren Batzar Nagusiak eta Giza Eskubideen Kontseiluak ura eskuratzea, saneamenduarekin batera, giza eskubidetzat hartzen duten arren, oraindik ez da herritar guztientzat eskuragarri.

PACMATik defendatzen dugu zaurgarritasun-egoeran dauden pertsonen zerbitzu horiek baliatzeko aukera bermatzea.

Horretarako, zerbitzu horiek hornitzen dituzten **konpainiekin hitzarmenak sustatzea** proposatzen dugu, honako neurri hauekin:

- **oinarrizko horniduretan prezio sozial bat ezartzea erosteko** ahalmen murriztua duten etxeetarako eta gizartetik baztertuta geratzeko arriskuan dauden familia edo pertsonentzako.
- pertsona eta hilabete bakoitzeko metro kubiko jakin batzuetako **uraren bizitzeko gutxienekoa ezartzea**, gizarte-bazterketako edo kaudimen gabezia ekonomikoko egoeran dauden erabiltzaileentzat kosturik eragin gabe, gizarte-zerbitzuen aurrean egiaztatuta.

Era berean, komenigarritzat jotzen dugu **kontsumo-kooperatiben formulak bultzatzea** eta garatzea.

3.2 Osasuna babestea eta sustatzea

Osasunaren Mundu Erakundeak emandako definizioari jarraikiz, "Osasuna erabateko ongizate fisiko, mental eta sozialeko egoera da, eta ez soilik afekziorik edo gaixotasunik eza".

Alderdi Animalistan **osasuna** bere dimentsio osoan **sustatzearen** aldeko apustua egiten dugu, pertsonen osasunaren zaintzan modu arduratsuan parte hartzeko beharrezkoak diren ezagutzak, gaitasunak eta jarrerak eskuratzea eta garatzea sustatzen duen sistema gisa, bai maila indibidualean, bai kolektiboan, hezkuntza-, komunikazio- eta parte-hartze sozialeko jardueren bidez.

Ekintza-arloek **politika publiko osasungarriak eraiki, osasun-zerbitzuak birbideratu eta ekintza komunitarioa indartu** behar dute.

3.2.1 Osasun publiko, unibertsal eta kalitatezkoaren alde

Osasunaren erabilera eraginkorra defendatzen dugu, behar duen pertsona orori osasun-estaldura bermatzeko.

Euskadin, azken urteotako etengabeko murrizketek, eraispenek eta pribatizazioek kalte handia egin diote osasun publikoaren kalitateari, eta pertsonen osasun-zerbitzuetarako sarbide unibertsala kolokan jarri dute. Osasun-langileen kopurua murriztea, ospitaleetako solairuak ixtea, ohe-kopurua murriztea edo kontsulta, proba eta/edo ebakuntza kirurgikoetarako itxaronaldiak luzatzea dira ondorio horietako batzuk.

Mesfidantzaz, erakundeak gobernatu eta Osakidetza kudeatu dutenek, orain, hauteskunde autonomikoen aurrean, beren lehentasuna arazo horiek konpontzea dela ziurtatzen dute.

PACMA n uste dugu premiazko neurriak hartu behar direla egoera hori zuzentzeko, honako proposamen hauei lehentasuna emanaz:

- **Moztutako baliabideak berreskuratzea.**
- **Lehen mailako arreta eta osasun-sistemarekin duen lotura indartzea.**

- **Zerbitzu pribatizatuak** osasun-sistema publikoari **itzultzea**.
- **I+G+Bko programa autonomikoak ezartzea**, finantzaketarekin, kudeaketarekin eta baliabide publikoekin.
- **Osasun-azpiegituren egungo egoera aztertzea eta asistentziaren kalitatea hobetzeko beharrak ebaluatzea**.
- **Etxeko osasun-arretarako plan bat** abian jartzea.
- Kontsulta, proba diagnostiko eta ebakuntza kirurgikoetarako **itxaron-zerrendak hobetzeko plana** egitea.

3.2.2 Koordinaketari aurka egitea

Osasun publikoko sistema batek, definizioz, kalitatezko eta kostu gehigarririk gabeko osasuna bermatu behar die beren zergen bidez eta Gizarte Segurantzara bideratutako soldaten ehunekoarekin finantzatzen duten herritarrei.

Osasunaren Mundu Erakundeak adierazi duen bezala, koordinaketa, epe luzera, osasun-gastu handiagoa eragiten du, eta, aldi berean, herritarren osasuna kaltetzen du, osasun-zerbitzuak erabiltzeko asmoa kentzen baitu, batez ere ahulena, eta, beraz, desberdintasunak areagotzen ditu.

3.2.3 Osasun-sustapena eta -hezkuntza

Herritarren artean **osasuna zaintzeko beharrezkoak diren ezagutza, gaitasunak eta jarrerak sustatzen dituzten kanpainen** garapena bultzatuko dugu, **ohitura osasungarriak sustatzen dituzten hezkuntza-, komunikazio- eta parte-hartze sozialeko jardueren bitartez**. Herritarren osasunaren onerako izango da, eta, beraz, osasun-gastua murriztuko du.

Kanpaina horietan **osasungarritasunari buruzko informazioa** emango da, **elikadurari eta bizi-kalitatea hobetzeko** ariketa fisikoari buruzko **gomendioak** emango dira, baina, batez ere, **osasunerako kaltegarriak diren portaerak aldatzeko gai diren ohiturak** ezartzen saiatuko da.

Gure ustez, garrantzitsua da **bizi-ohitura osasungarriak adin goiztiarretik sustatzea**, eta, aldi berean, helduak kontzientziaztea, haurren bidez, elikadura-ohitura egokiek osasunerako duten garrantziaz.

3.2.4 Dietista-nutrizionistak ospitaleetan eta osasun-zentroetan

PACMAN urteak daramatzagu **dietista-nutrizionistaren figuraren presentzia handiagoa** aldarrikatzen; izan ere, Espainiak, Europako herrialde gehienetan ez bezala, ia ez du profesional horiek osasun-sistema publikoan.

Euskadi izan zen unibertsitate-titulu hori ematen hasi zen lehenengo autonomia-erkidegoetako bat, Nafarroarekin eta Kataluniarekin batera, duela 30 urte baino gehiago. Hala ere, Eusko Jaurlaritzak, Osakidetza bitartez, oraindik ez ditu dietista-nutrizionistak sartu osasun publikoan.

Horrek esan nahi du, gainera, unibertsitate-sistema baliabide ekonomiko batzuk inbertitzen ari dela prestakuntzan, gero beste herrialde batzuek edo eremu pribatuak aprobetxatzen dituztenak.

Ospitaleetan **nutrizio- eta dietetika-unitateak** egon behar dira, besteak beste, zentroko dieten eskuliburua berrikusteko eta paziente jakin batzuek behar duten arreta pertsonalizatua ezartzeko.

Figura horrek, nutrizio-diagnostiko bat ebaluatzen eta egiten, esku hartzen eta tratamenduarekiko atxikidura bermatzen edo nutrizio-egoera behar bezala monitorizatzen laguntzeaz gain, ospitaleko desnutrizioa prebenitzen ere laguntzen du; izan ere, duela gutxiko zenbait azterlanen arabera, desnutrizioa handitzen ari da.

Horrek guztiak osasun-sistemaren eraginkortasuna hobetuko luke. Hainbat azterlanek osasun publikoan dietista-nutrizionistak sartzearen abantaila ekonomikoak islatzen dituzte, eta ondorioztatzen dute dietista-nutrizionistek eskainitako tratamenduak sartzeak, pazienteen osasuna eta bizi-kalitatea hobetzeaz gain, inbertitutako euro bakoitzeko lau aurretzen direla osasunaren beste zainketa batzuetan.

3.2.5 Lan-osasuna

Laneko istripuak eta gaixotasunak saihesten daitezke prebentzio-politika egokia hartzen bada.

Lan-osasuna hitzarmen kolektiboetan sartzea funtsezkoa da langileen osasunerako. Lan-osasun hobea duten herrialdeei erreparatzen badiegu, alde batetik, gai horri buruzko arau- eta erregelamendu-esparru sendoa dute, ikuskatzaile publikoen kidego zabal eta aditua, betetzen diren aztertze eta, hala badagokio, ez betetzea zehatzeko, baina baita enpresen eta sindikatuen arteko elkarriketarako eta negoziatziorako tradizio garrantzitsua ere.

Hori dela eta, **administrazio publikoek elkarriketa eta negoziazio kolektiboa sustatu eta bultzatu behar dute enpresaburuen eta sindikatuen artean laneko osasunaren inguruan, eta jardunbide egokiak zabaldu behar dituzte.**

Autonomia-erkidegoan negoziazio-jarduera handia abian jartzearen alde gaude, **Estatuko arau-esparrua garatu eta osatuko duten akordioak** lortzeko, baita enpresetako lan-arriskuen prebentziorako batzordeetako kideen eta ordezkarien eskumenak zabaltzearen alde ere, haien lana erraztuko duten beharrezko tresnak emanez.

3.2.6 Osasun mentala

Euskadin Suizidioa Prebenitzeko Estrategia berrikusi eta eguneratzeko beharra defendatzen dugu. Arazo hori da Espainian 15 eta 29 urte bitarteko pertsonen lehen heriotza-kausa, egunero hamaika hildako baitaude. Oraindik argitaratu gabe dauden 2023ko datuak, 2022koak izan ziren kausa horrek eragindako heriotzen gehieneko historikoak erregistratu zirenetik (lau mila heriotza baino gehiago), trafiko-istripuetan baino hiru aldiz gehiago.

3.3.3 Prebentzioa eta gizarteratzea

Prebentzioa funtsezkoa da hezkuntza-eremuan; izan ere, arazoak detektatzea, arrazoiak aurkitzea, beharrezkoa denean esku hartzea eta ondorio negatiboak arintzea ahalbidetzen du.

Ikasle guztien hezkuntza-integrazioa lortzeko, **hezkuntza inklusiboa** behar da, **ikaskuntza pertsonalizatuaren bidez, taldeari begira, baina ikasle bakoitzaren ikaskuntza-premiei, trebetasunei eta kompetentzia-mailei erantzunez.**

Alderdi Animalistatik neurri hauek proposatzen ditugu ikastetxeetan prebentzioaren eta gizarteratzearen arloan:

- **Desgaitasuna duten adingabeei eta haien familiei arreta goiztiarra bermatzeko** neurriak, 0 eta 6 urte bitarteko haurren artean garapenaren nahasmenduak edo arrisku-egoerak goiz detektatzeko, diagnostikatzeko eta artatzeko baliabideak erabiliz.
- **Haurren tratu txarren, eskola-jazarpenaren eta eskola-eremuko diskriminazioaren detekzio goiztiarra sustatzea, diziplina anitzeko taldeak** sortuz. Besteak beste, haurrekin eta nerabeekin lan egiten duten profesionalei aholkularitza eta informazioa/prestakuntza ematea, tailerren edo jardunaldien bidez edo beste edozein prestakuntza-modalitatearen bidez.
- **Absentismoaren eta eskola-uztearen aurkako borroka eraginkorra**, programa espezifikokoak ezarriz.
- Psikologiako eta pedagogiako plazak dituzten **bigarren hezkuntzako ikastetxe publikoetako orientazio-zerbitzua handitzea.**
- **Kulturarteko bitartekotza-programak** ezartzea.

3.3.4 Balioetan oinarritutako hezkuntza

Balioetan oinarritutako hezkuntza gizartearen eta naturaren funtzionamenduarekin lotutako gaiak irakasteaz haratago doa. Horiek zer eta nola azaltzen badigute, balioetan oinarritutako hezkuntzak zertarako azaltzen digu.

Harremanen estrategia eta dinamiken multzoa da, gizalegean eta errespetuan, enpatian eta berdintasunean oinarritutako bizikidetzaren ereduetan hezteko helburua duena.

Balioetan oinarritutako hezkuntzak zeharkako helburua izan behar du hezkuntza-sistema osoan, eta ezarritako curriculumean ez ezik, eskola-kulturan eta hura osatzen duten eragile guztietan ere eragin behar du.

PACMATik honako neurri hauek hartzea proposatzen ditugu eremu honetan:

- **Animaliekiko errespetua eta enpatia sustatzea eta garatzea derrigorrezko hezkuntzako etapa guztietako** zeharkako hezkuntza-helburuetan.
- **Ikasleek garapenean eta herritartasuna eredu jasangarri baterantz aldatzean parte har dezaten sustatzea** hezkuntza-sistemetan.

- Etxeko lanen eta familia-erantzukizunen erantzukidetasuna eta banaketa ekitatiboa garatzen duten programa espezifikoak ezartzea, haurtzarotik bertatik genero-berdintasunean hezteko eta sustatzeko.
- Ikasketa-planak eta testu-liburuak berrikustea, hezkuntza-materialetan emakumeen presentzia urria lehengoratzeko eta historiako, zientziako, literaturako, filosofiako eta gainerako gaietako emakume garrantzitsuak prestakuntza-erreferente gisa sartzeko.
- Ikastetxeetan hezkuntza-planak garatzea, sexu-, genero- eta familia-aniztasunari buruzko prestakuntza eta informazioa jasotzeko.
- Sexu-hezkuntzaren ikuspegia, haurdunaldiaren eta sexu-transmisiozko gaixotasunen prebentzioari dagokionez ez ezik, baita eremu emozional eta afektiboari dagokionez ere.
- Boluntariora sustatzea, gazteen artean enpatia eta elkartasuna sustatzeko tresna gisa. Hitzarmenak ezartzea gizarte-, kultura-, ingurumen- eta animalia-erakundeekin, bigarren hezkuntzako ikasleek boluntariora-zerbitzuetan parte hartzea bermatuko duen programa hedatzeko, horrek dakarren balioetan hezteko ikaskuntzarekin.
- Aipatutako gaietan irakasleak prestatzea.

3.3.5 Lanbide-orientazioa Bigarren Hezkuntzan

Bigarren Hezkuntzan, gazteak gai izan behar dira beren gaitasunak, interesak eta gaitasunak identifikatzen hasteko; izan ere, erabaki erabakigarriak hartu behar dituzte hezkuntzaren eta prestakuntzaren arloan, etorkizunean lehen aukera profesionala egiteko.

Hala ere, egungo hezkuntza-testuinguruan, orientazio profesionala ez da garatzen ari ikasleak benetan gai horiek aztertzeke eta baloratzeko gai izan daitezten. Beharrezkoa da azken ikasturteetan egiten ari den ekintza puntualaren ordez etengabeko laguntza-prozesua ezartzea, Bigarren Hezkuntzaren hasieratik.

Etapan honetan, nortasun pertsonal eta sozialaren bilaketa bizia egiten ari dira gazteak. Horregatik, orientazioak lagundu egin behar die beren ingurunean gertatzen diren aldaketei aurre egiten, eta beren lanbide- eta bizitza-proiektua eraikitzen lagundu behar die, helduarora igarotzeak dakartzan egoera eta eskakizun berrietara egokitzea erraztuz.

Bigarren Hezkuntzako ikastetxeetan orientazio akademiko eta profesionaleko sailak sortzearen aldeko apustua egiten dugu, maila, ziklo eta etapa bakoitzerako jarduera-planak egin eta abian jar ditzaten, ezarri beharko diren hainbat ekintzarekin. Ikasleei orientazio pertsonalizatua emateaz gain, lanbide-orientazioko tailerrak eta jardunaldiak antolatu eta bultzatuko dituzte ikastetxeetan, ikasleek irakaskuntza, heziketa-ziklo eta lanbide-prestakuntza desberdinen eskaintzari buruzko informazioa eta behar adinako ezagutza izan dezaten, baita horien lan-irteerei buruzkoa ere. Helburua gazteei beharrezko gaitasunak ematea da, prestakuntza- eta lanbide-aukerak identifikatu eta horien artean aukeratu ahal izateko, duten ahalmenaren arabera.

3.3.6 Fomento del arte y la cultura vascos

Kultura funtsezkoa da gizartearen bilakaeran. Era berean, artea funtsezkoa da kulturarentzat, bitarteko, forma eta adierazpen-iturri gisa.

Garapen artistikoak onura ugari ekartzen dizkio gure gizarteari. Alde batetik, terapia gisa balio du, eta eragin askatzailea du praktikatzen duenarentzat eta gozatzen duenarentzat. Bestetik, garapen pertsonalerako motorra da, autoezagutza sustatzen du eta gizarte- eta komunikazio-trebetasunak hobetzen ditu.

Gainera, kultura eta artea sustatzen ez direnean, komunitate baten funtsa eta ohiturak galtzen dira.

Horregatik, oso baliotsua iruditzen zaigu **euskal artea eta kultura babestea eta sustatzea**, honako neurri hauen bidez:

- **Arte-diziplinen irakaskuntza sustatzea, ikastetxe publikoetan haien eskaintza sustatuz eta eskualdeko zentro kultural eta artistikoak abian jarriz.**
- **Eskualdeko arte-sorkuntza sustatzea, kultura-erakundeei eta artistei laguntzeko dirulaguntzen eta programen bidez, garatzeko behar dituzten tresnak eskura izan ditzaten:** espazioak eta instalazioak lagatzea, baliabide teknikoak eta aholkularitza artistikoa ematea proiektuak prestatzeko.
- **Euskadin inbertsioa eta ekoizpen zinematografikoa bultzatzea, bai eta filmaketak, ekoizpena eta postprodukzioa erakartzea ere, pizgarri fiskalen bidez.**
- **Babesa eta laguntza ematea sorkuntza, ekoizpen eta erakusketa artistikoaren faseetan, arte-egoitzak sortuz, artisten lana zabaltzen lagunduz eta espezializazioko prestakuntza-eskaintza bat eginez,** ospe handiko profesionalekin edo topaketak eta foroak eginez.
- **Arte eszenikoen sortzaileak eta konpainiak sustatzea eta nazioartekotzea,** nazioko eta nazioarteko birak egiteko.
- **Gure erkidegoan lehen mailako arte eszenikoen eta musikalen sektore bat finkatzen lagunduko duen lurralde-plan bat egitea.**
- **Musika eta dantza herrikoi eta garaikideei laguntzeko programak ezartzea,** talentu berrien sorkuntza, ikusgarritasuna, prestakuntza eta komunikabideetan banatzea sustatzen dutenak.
- **Euskal kultura-ondarea babesteko, aztertzeko eta zabaltzeko ekimenak** abian jartzea eta laguntzea, haren adierazpen guztietan: artistikoa, historikoa, paisajistikoa eta naturala, industrialia eta immateriala.
- **Kultura-turismoko plan estrategiko bat onartzea,** gure lurraldea kulturaren eta ondarearen balio erantsiarekin ezagutarazteko, kultura-jaialdi eta herri-jai esanguratsuenak nabarmenduz, betiere animaliak erabiltzea ez badakarte.

3.3.7 Kultura irisgarria eta eskuragarria

Kultura, ideien motorra eta adierazteko modua den aldetik, zalantzarik gabe, gizarte-bilakaerarako eta inklusiorako tresnarik onenetakoa da. Arteak eta kulturak edozein egoera pertsonal edo sozial eraldatzeko gaitasuna dute, pertsonen garapen osoari lagunduz. Eskubide bat izan beharko luke, ez pribilegio bat. Kultura babesteko politikek kultur produktuak eskuragarriago eta eskuragarriago egin beharko lituzkete, guztion eskura dagoen kultura baten alde.

PACMATik **desgaitasuna edo zailtasun pertsonalak edo sozialak** dituzten pertsonak kulturaren eremuan parte-hartze aktiboa izateko programak abian jartzea proposatzen dugu, ikusle gisa ez ezik, egile, ekoizle eta sustatzaile gisa ere.

Funtsezkoa da **kultura-espazioen irisgarritasun fisikoa eta kognitiboa hobetzea**, areto irisgarriak, bisita gidatuak eta material egokituak sortuz.

Kultura eskuragarria izan dadin, **kultura-eskaintza zabala eta askotarikoa programatzearen** aldeko apustua egiten dugu, **publiko guztiei zuzendua, doako eta prezio txikiko kultura-jarduerak eginez**, hala nola topaketak, erakusketak, erakusketak, jaialdiak eta beste kultura-jarduera batzuk, **bai eta deskontuak, hobariak eta sustapenak** ere liburuak erosteko, kontzertuetarako sarrerak eta musika- eta dantza-ikuskitzuna, zinema, antzerkia, museoak eta beste kultura-espazio eta -jarduera batzuk.

3.3.8 Liburutegiak kultura zabaltzeko zentro gisa erabiltzea

Liburutegiek kulturarako sarbidea bermatzeko egiten duten lana babesten dugu, baina kezka ikusten dugu azken urteotan liburutegietara joaten direnen kopuruak behera egin duela, neurri handi batean teknologia berrien hazkundearen ondorioz.

Liburutegi publikoen etorkizunaren alde egiten dugu, **kulturaren, sorkuntzaren, trukearen, ekoizpenaren eta prestakuntza kulturalaren erreferentziazko gune gisa**, jarduera, erakusketa, tailer, jardunaldi, ziklo, eztabaida, hitzaldi eta topaketetara irekita.

3.4 Enplegu bidezko eta kalitatezkoaren alde

PACMATik aurrera egin nahi dugu kalitatezko lanpostuak sortzeko bidean, eta lanpostu horietarako sarbidean oraindik dagoen diskriminazioari amaiera eman nahi diogu.

Enplegu egonkorra sortzean oinarritutako garapen ekonomikoaren aldeko apustua egiten dugu, I+G+Bren sustapenean, energia berriztagarrien sektorean, turismo jasangarri eta kulturean eta nekazaritzan oinarritutako eredu ekonomikoaren aldeko apustua eginez.

3.4.1 Berdintasunaren alde enpleguan

Gure helburuetako bat da gizarte bat lortzea non emakumeak eta gizonak berdinak izango garen eskubideei dagokienez.

Oxfam Intermón-ek argitaratutako "Voces contra la precariedad: mujeres y pobreza laboral en Europa" txostenak azaldu zuen Espainiako emakumeek 52 egun gehiago lan egin behar dutela urtean gizonak bezala kobratzeko, eta Espainiako soldata-aldearen % 14k "generoan oinarritutako zuzeneko edo zeharkako diskriminazioari bakarrik egotzi behar zaiola".

Gainera, erakundeak ohartarazten du emakumeen lan-pobrezia neurri batean ikusezin bihurtzen dela estatistikoki, "lan-pobreziaren datuak etxekoen unitateen arabera kalkulatzeko direlako eta ez dutelako islatzen etxeko genero-diskriminazioa". Emakumeen etxeko lana BPGaren % 27 izango litzateke. Emakumeek astean 22 ordu ematen dituzte batez beste, eta gizonek, berriz, 10.

Hori guztia dela eta, beharrezkoa da **gizarte-eragileen arteko ituna, horren bidez, oraindik dagoen lan-eta soldata-diskriminazioari aurre egiteko eta erantzukizuneko postuetan emakumeen presentzia sustatzeko**.

3.4.2 Norberaren, familiaren eta lanaren kontziliazioa

Bizitza pertsonala, familia eta lana uztartzea funtsezko baldintza da emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna bermatzeko.

Kontziliazioak bermatzen du pertsona baten familia-egoerak ez duela eragin negatiborik izango lan-merkatuan edo erantzukizuneko postuetan sartzeko aukeretan. Aukera ematen du edozein pertsonak karrera profesional osoa izateko eta,aldi berean, bere familia zaintzeko, nortasuna garatzeko, prestakuntza jasotzeko edo aisiaz eta denbora libreaz gozatzeko duen eskubidea baliatzeko.

Alderdi Animalistan **familia-politika publikoak abian jartzea** defendatzen dugu, aukera-berdintasuna bultzatzeko. Legedi nazionalaz gain, autonomia-erkidegoek **genero-berdintasuna sustatzen duten legeak** izan behar dituzte, eta **emakumeak enpleguan sartzeko eta irautea errazteko neurriak** hartzeko konpromisoa hartu behar dute.

Onartu berri den Euskal Autonomia Erkidegoko Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako eta Emakumeen aurkako Indarkeria Matxistarako Gabeko Bizitzetarako Legea lagungarri izango da, zalantzarik gabe, berdintasuna lortzeko urrats sendoak egiteko; izan ere, berdintasun-politikak garatzeko giza baliabideak, baliabide ekonomikoak eta teknikoak indartzea aurreikusten du, lanari dagokionez genero-ikuspegia indartzea, eta EAEko sektore publiko eta instituzional osoan eremu horretan aurrera egiteko funtsezko elementuak ezartzea errazteko neurriak ezartzea. Hala ere, asmo handiagokoa izan zitekeen, zehazki, zainketen sektorearekin lotutako neurriei dagokienez.

Horregatik, garrantzitsua da, halaber, **Autonomia pertsonala sustatzeari eta mendetasun-egoeran dauden pertsonak zaintzeari buruzko Legea berrikustea**, neurri, baliabide eta prestazio ekonomiko eguneratuak jasotzeko.

Benetakoa kontziliazioa lortzeko, beharrezkoa da **lan-, hezkuntza- eta gizarte-baliabideen sistemak berregituratzea eta berrantolatzea**.

- Lan-sistema: **enpresa pribatuetan berdintasun-planak** egiteko laguntza eta aholkularitza eman eta sustatu behar da, **berdintasun-politikak aplikatzen eta beren plantillan artean lana, pertsonala eta familia bateragarri egiteko neurriak** ezar ditzaten, hala nola langileei aukera eman lanaldiaren iraupena eta banaketa beren inguruabar pertsonalen eta familiarren arabera egokitzeak, edo telelanean aritzeko. **Lantokietan bertan hartzaindegiak sortzea sustatu eta sustatu behar da, bai haurrek zaintzeko, bai lagun egiteko animaliak zaintzeko.**

Halaber, baimen ordainduak eman behar dira senideen heriotza, istripu edo gaixotasun larrietarako, animaliak barne.

- Hezkuntza-sistematik: **aurrez ezarritako genero-rolak apurtuz** eta estereotipo tradizionalak aldatuz. Gizonek eta emakumeek **berdintasunez partekatu behar dituzte etxeko eta familiako erantzukizunak**. Era berean, etxeko eta familiako lanetan parte hartzeko hezi behar dira seme-alabak.
- Gizarte-baliabideen sistema: **familiei laguntzeko planak egitea aurreikusi behar dute legeek, eta plan horietan laguntza ekonomikoak eta zerbitzuak jaso behar dira, hala nola gizarte-eta hezkuntza-arloko arretarako zentroak eta ludotekak 3 urtetik beherako haurrentzat, goizeko gelak, eskola-jantokiak, eskolaz kanpoko jarduerak, eguneko egoitza-zentroak eta adinekoentzako eta/edo mendeko pertsonentzako eguneko egonaldi-programak, animalientzako arreta- eta zaintza-zentroak, eta senideak zaintzeko langileak kontratatzeko laguntzak.**

3.4.3 Desgaitasuna duten pertsonen lanerako eskubidea

Desgaitasun fisikoa, ikusmenekoa, entzumenekoa edo intelektuala duten pertsonak, gehienetan, lan-merkatuan sar daitezke.

PACMATik autonomia-erkidegoan honako neurri hauek abian jartzea defendatzen dugu:

- **Desgaitasuna duten pertsonen prestakuntza, enplegua eta irisgarritasun unibertsala sustatzeko plan autonomikoak** egitea eta abian jartzea.
- **Desgaitasuna duten ikasleek enplegurako prestakuntza-ikastaroetan parte hartzeko mekanismoak**, materialak eta prestakuntza-postuak egokitzea erraztuz.
- **Prestakuntza-beharrak aztertzea**, politikak errealitatera egokitzeko.
- **Desgaitasunari dagokionez, gizarte-erantzukizunari buruzko enpresa-topaketak sustatzea**, laneratzea sustatzeko.
- **Enpresei aholkularitza ematea desgaitasuna duten pertsonak laneratzeari buruz.**
- **Arkitektura-oztopoak kentzeari eta irisgarritasunari buruzko araudia betetzen dela zaintzea.**
- **Desgaitasuna duten pertsonen laguntzen dieten GKEen lankidetzaren sartzeari buruz, laneratzeak ibilbideak egiteko aholkulari gisa.**

3.4.4 Gazteen prestakuntza eta prestakuntza handiagoa, etorkizun profesionalari begira

Langabeziaren aurkako borrokaren oinarriak egungo gizartearen bilakaerak planteatzen dituen erronka berriei aurre egiteko prestatuta dauden herritarren prestakuntzan finkatu behar dira.

Horregatik, honako hau proposatzen dugu:

- **Lan-merkatuaren egungo eta etorkizuneko eskakizunei erantzuneko dien lanbide-heziketako sistema bat sustatzea**, teknologia berrien arloko prestakuntza eta sektore tradizionalen (nekazaritza, turismoa, eraikuntza) egokitzapena indartuz.

- Gazteen prestakuntza eta kualifikazio handiagoaren aldeko apustua egingo duen beka-sistema bat sortzea, adin oso goiztiarretan lan-merkatuan sartzeko pizgarria kenduko duena.
- Kalitate handiko etengabeko garapen profesionala sustatzea. Horretarako, profesional espezializatuen kopuru egokia behar da (hala nola tutoreak, orientatzaileak, gizarte-langileak edo eskola-psikologoak). Profesional horiek **prestakuntza egokia izan behar dute ikasgeletan aniztasuna kudeatzeko**, eta garatu beharreko tresnak izan behar dituzte, hala nola **eskola-kalteberatasunaren indizea**, adierazle komunak dituena.

3.4.5 Enpleguaren urtarokotasunaren aurka

Espainian enplegua sortzea turismoaren sektorearekin lotuta egon ohi da, eta sektore horrek urtaro-izaera nabarmena du.

Horrek esan nahi du kontratazioaren zatirik handiena urteko sasoi jakin batzuetan bakarrik gertatzen dela, eta sortzen diren enpleguak aldi jakin hori amaitutakoan suntsitzen direla.

Langile-premien ondorioz, kasu batzuetan, sektorean prestakuntza eta kualifikazio eskasa duten pertsonak sartzan dira horrelako enpleguetan, sektorean jarraitzeko aurreikuspenik gabe, eta horrek, aldi berean, enplegu prekariora eta kalitate txikiora izatea dakar.

Nahiz eta EAeko ekonomia Estatuan aldizkako enplegu finakoaren aurrerapenaren aurrean gutxien ageri denetakoa izan, Euskadin enplegu mugagabearen % 20 baino gehiago etena da.

Horregatik, PACMATik proposatzen dugu **turismo-eskaintza alternatiboko sare bat sortzea kulturaren, kirolaren, landa-ingurunearen, barne-eremuen, biltzarren eta negozioen eremuetan.**

Turismo-eredu horiek modu jasangarrian eta ingurumena, animaliak, hiriak eta bizilagunak errespetatuz ezarri behar dira. Ez da inbertsio erantsirik behar, egungo ereduaren inguruan sortutako azpiegitura aprobetxa baitaiteke.

Helburu hori lortzeko, neurri hauek hartu behar dira, besteak beste:

- **Nazioko eta nazioarteko sustapena.**
- **Turismo-operadoreekin hitzarmenak egitea.**
- **Sektoreko langileen prestakuntza eta kualifikazioa.**

3.4.6 Industriako ekoizpen-sare etiko eta jasangarria suspertzea

Krisiaren, kudeaketa politiko txarraren eta, oraintsuago, pandemiaren ondorioz, familia-ekonomiaren zati handi bat eusten zitzaien lantoki ugari itxi eta desegin dira.

Alderdi Animalistatik uste dugu inoiz ez dela berandu, lantoki horien **birmoldaketa zentzudun eta eraginkorraren** bidez jarduerara itzultzeko.

Industriaren eta enpresen ekoizpen-sarearen hazkundea suspertzea eta bultzatzea proposatzen dugu, ekimen berriak bultzatuz eta I+G+B sartuz, animaliak errespetatzen dituzten eta ingurumenaren aldetik jasangarriak diren enpresak sortu ahal izateko, klima-aldaketaren aurkako borrokaren erronkak ezartzen dituen eskakizunetara egokituta, eta agertoki global batean garapen teknologikoaren maila gorenean lehiatu ahal izateko.

3.4.7 Nekazaritza-sektorean enplegua sustatzea, ekoizpen-eredu iraunkor eta ekologiko baten bidez

Sektorean enplegua sustatzeko neurriak proposatzen ditugu, prestakuntza-programen, aholkularitza tekniko eta enpresarialaren, azpiegitura komunak sortzearen, dirulaguntzen, hobarien eta zerga-onuren bidez, nekazaritza-ekoizpen iraunkor eta ekologikoaren eredu bat sortzera bideratuak, produkzio estentsibo tradizionala gaindituz, produktuen kalitatea, ingurumenarekiko errespetua, landa-ingurunearen sustapena eta kontserbazioa, tradizionalki baztertuta egon diren kolektiboan laneratzea eta kontsumitzailearekiko hurbiltasuna bilatuz.

3.4.8 Reconversión del sector de la construcción a un modelo sostenible

Sektorea eraldatzearen aldeko apustua egiten dugu, eraikinen birgaitze energetikotik pasatuta, eraginkorragoak eta jasangarriagoak izan daitezen, eta, gainera, langabezian dauden profesionalak sektorean berriro sartzeko modu egokia da, prestakuntzaren eta birziklatzearen bidez.

Neurri horrekin batera, hirietako erdiguneetan dauden higiezinak birgaitzeko ahalegin berezia egin behar da, honako helburu hauekin:

- Hiri-ingurunea eraldatzea, jasangarriagoa, bizigarriagoa, erakargarriagoa eta irisgarriagoa izan dadin.
- Etxebizitza eskaintza handitzea, gentrifikazioa saihestuz.
- Egoiliarren mugikortasuna hobetzea, ibilgailu motordunekiko mendekotasuna murrizteko.
- Hirien irudia hobetzea.

3.4.9 Ekintzaileei, autonomoei eta ETEei laguntzea

Gure gizartearen garapenerako eta etorkizunerako funtsezkoa da autonomoen eta ETEen lana, gero eta konplexuagoa den merkatu batean bizirik irauteko borrokan ari baitira.

Horregatik, autonomiek eta enpresa txiki eta ertainek zero intereseko kreditu-lerroetarako sarbidea izan dezaten errazteko finantzaketa-funts autonomikoak sortzen laguntzen dugu, helburu hauetakoren bat lortzera bideratutako proiektuak garatzeko:

- Enplegu egonkorra sortzea.
- Ingurumenaren aldetik jasangarria den teknologia edo jarduerak ingurumenean duen eragina murrizten laguntzen duten teknikak sartzea.

- **Animalien ongizate-baldintzak hobetzen laguntzea.**

Jarduera ekonomikoa handitzeko eta ekintzailatza sustatzeko, garrantzitsutzat jotzen dugu **enpresa sortu berriak bultzatzea**, eta honako proposamen hauen bidez enpresa horiei laguntza irmoa ematearen alde egiten dugu:

- **Enpresa sortu berrientzako hobari fiskal handiagoen politika** aldarrikatzea.
- Erakunde publikoen **doako laguntza eta aholkularitza zabaltzea**, negozio-eredu horiek sortzeko eta lehen urteetan garatzeko.
- **Enpresa sortu berrien errolda** bat egitea, eta **web-atari batean integratzea, ezagutzera eman ahal izateko eta mezenasgoa sustatzeko.**
- **Ekintzaileentzako doako prestakuntza-, orientazio- eta aholkularitza-programak** ezartzea arlo hauetan: zergak, teknologia berriak, merkatu berriak, ingurumen-jasangarritasuna, kalitatea, jendearen arreta.
- **Enpresak sortzeko eta jarduerak hasteko prozesuak bizkortzea, oztopo burokratikoak ezabatuz eta eska daitezkeen izapideak administratiboki sinplifikatuz.**

3.5 Etxebizitza duinaren alde: etxebizitza sozialen parke handiagoa

Espainiako etxebizitzaren krisian eragin berezia izan zuen 2008ko finantza-krisiak, eta horren ondorioak gaur egun arte iraun dute. Ondoren, pandemiaren eragin ekonomikoa eta soziala eta azken hamarkadan turismo-alokairuak izan duen gorakada geldiezina gehitu behar dira; izan ere, luzaroko alokairuaren eskaintza izugarri murriztu da, eta horrek neurrigabeko igoera eragin die egoiliarrei prezioetan.

Denboraldi luzeko alokairuaren prezioak gora egin du azken 5 urteetan, % 40tik gorako igoera metatuarekin. Horren ondorioz, alokatzen duten espainiarrek diru-sarreraren erdia alokairua ordaintzera bideratu behar dute, eta Espainia bihurtu da ELGAko estatu guztietako diru-sarreraren eta etxebizitzaren alokairuaren prezioaren artean erlazio txarrena duen herrialdea.

Horren guztiaren ondorioz, gero eta pertsona gehiagok zailtasunak izaten dituzte etxebizitza bat eskuratzeko, erosle edo maizter gisa, etxebizitza partekatuz edo periferian bizitzera behartuta.

Zalantzarik gabe, bizitoki-krisiaren larritasuna bereziki larria da gure herrialdean, etxebizitza sozialen parke txikia baitago. Amnesty Internationalen salaketaren arabera, Espainian bizitegi-parkearen % 1,6 baino ez da etxebizitza soziala. Europako ehunekorik txikiena da, Greziaren atzetik, eta Holandan, berriz, % 32, Austrian % 23 edo Erresuma Batuan % 18.

Egungo krisi energetikoak eta bizitzaren kostuaren igoerak ziurgabetasun handiko egoera planteatzen dute, eta, horren ondorioz, ezin da luzatu gazteei zein adinekoei etxe bat eskuratzeko erraztuko dien eta etxebizitzaren kostuaren eta alokairuaren igoera geldiaraziko duen neurririk.

Premiazkoa da Euskadik **etxebizitza sozialen parke handiagoa izatea, erosteko nahiz alokatzeko.** Alokairura bideratutako etxebizitza babestuak eraikitzeaz eta erostera bideratutako etxebizitza babestuak eraikitzea bultzatzeaz gain, Alderdi Animalistan **akordioak egitea proposatzen dugu jenderik gabeko**

etxebizitzak dituzten finantza-erakundeekin, etxebizitza horiek prezio sozialetan alokatzera bideratzeko.

3.6 Landa-despopulazioaren aurka

Espainiako landa-eremuak denbora luzez ari dira despopulazio-arazo bat jasaten, eta gobernuek ez dute nahi izan edo jakin horri aurre egiten.

Hala ere, azken urteotan, biztanleria-dentsitate txikiko herriak biziberritzeko eta suspertzeko hainbat ekimen herritar edo pribatuk erakutsi dute, benetan, pertsona askok dutela landa-ingurunean bizitzeko eta ekiteko gogoia, eta kasu horietan guztietan gaingitu egin dituztela itxaropenak. Beraz, gehiago da pertsona horiek herriekin konektatzea eta aldaketa-prozesuan laguntzea, jarduera ekonomikoa eta soziala sortzeko.

Ekimen horietako batek, Holapueblo plataformak, bere hiru edizioetan lortu du 51 familiatako 133 pertsonak familia berri bat aurkitzea aurrez despopulazio-arazoei aurre egin behar zieten 34 udalerritan, 30 negozio berri sortuz. Gehienak 40 eta 50 urte bitarteko bikoteak dira, seme-alabak dituzte, eta sortutako negozioen % 60 familiakoak dira eta zerbitzuen sektoreari lotuta daude.

PACMAtik proposatzen dugu, ildo beretik, **landa-eremuak berreskuratzeko plan autonomikoak garatzea, landa-ingurunean ekiteko prest dauden pertsonentzako aholkularitza-zerbitzu integral bat sortzea aurreikusiz**, hasieratik orientatu ahal izateko, negozio-ideiarekin hobekien bat datorren herria aukeratzeko orduan, eta aldaketa-prozesu osoan lagun diezaien, bizitza berrira ahalik eta errazen eta arrakastatsuen izan dadin.

Azken batean, **herriekiko segurtasuna, laguntza eta lotura sortu nahi dira, proiektu ekintzaileen bideragarritasuna bermatzeko eta, horrekin batera, landa-eremuko biztanleria finkatzeko.**

Plan horien lehentasunezko neurri gisa, **autonomia-erkidegoetako eta tokiko gobernuen maila anitzeko gobernantza-jardunean**, funtsezkoa da **etxebizitza-poltsak indartzea, funtsezko zerbitzu publikoak ematea eta hurbiltzea, berrikuntza bultzatzea, digitalizazioa, lurralde-konektibitate osoa eta landa-eremuko biztanleen gaikuntza digitala.**

Komunitate jasangarriagoak, berritzaileagoak eta erresilienteagoak bultzatzeko, plan horiek energia-eraginkortasuna hobetzeko berroneratze-programekin konbinatu behar dira, energia berriztagarrien proiektuak bultzatuz, bai eta bioekonomia, biodibertsitatearen zaintza eta kontserbazioa eta ekosistemen leheneratzea sustatzeko programekin ere.

3.7 I+G+b helburu sozialekin

I+G+Bko jarduerak aurrerapen sozialak sortzen dituzte, bizi-kalitatearen eta ingurumenaren hobekuntzaren bidez. Aberastasun, berdintasun, osasun-baliabide, hezkuntza eta kultura handieneko

gizarteak dira ikerketari baliabide gehien eskaini dizkietenak, gizarte hobe baterantz aurrera egiteko haien garapena funtsezkoa dela frogatuz.

Pandemiak utzi digun beste irakaspen bat ikerketan eta garapenean inbertitzearen garrantzia da, kasu honetan, gaixotasunen sendaketak aurkitzeko edo txerto berriak garatzeko.

Beharrezkoa da ikerketa, garapena eta berrikuntza defendatzea, ekonomiarako eta enplegua sortzeko eragile gisa.

Teknologia enplegua sortzeko tresna gisa erabil daiteke eta erabili behar da, teknologia- eta industria-politikaren garapenean eta aplikazioan irizpide etikoak kontuan hartuta.

Ikerketa, garapena eta berrikuntza bultzatzeko, neurri hauek proposatzen ditugu:

- **Mayor inversión en I+D+i.**
- **I+G+b arloko inbertsio handiagoa.**
- **I+G "Lehentasunezko sektoreen" artean sartzea**, enplegu publikoko eskaintzak eta kontratatzeko aukerak emanez ikerketa-erakunde publikoetan, unibertsitateetan eta zentro teknologikoetan.
- **I+G+b guztion onurarantz eta gizarte- eta ingurumen-erronketara bideratzea.**
- **Funts publikoekin finantzaturako ikerketa zientifikoen emaitzarako sarbide librea.**
- **Erreferentziako atari digital bat sortzea eta sustatzea, Euskal Herriko Unibertsitatean egindako ikerketak bateratu eta hedatzeko**, eta beste autonomia-erkidego batzuetako unibertsitateekin eta enpresa pribatuekin harremanetan jartzeko.
- **Zientziari laguntzeko eta ikertzaile gazteak prestatzeko programak abian jartzea, baita hondatutako azpiegiturretan inbertitzea ere.**
- **Euskadiko ikerketa teknologikoko zentroak indartzearen aldeko apustua.**
- **Enpresa txiki eta ertainetan berrikuntza teknologikoko proiektuak sustatzea** eta babestea, nazioko eta nazioarteko produktibitatea, eraginkortasuna, presentzia eta aintzatespena handitzeko.
- **Arrisku-kapitaleko funts publiko-pribatuak sortzea eta enpresentzako zerga-pizgarrien sistema hobetzea.**
- **Sortzen ari diren edo finkatuta dauden sektore ekonomikoei lotutako ikerketa aitzindariekin lankidetzan aritzea.** Lankidetzaren helburua izango da gure baliabide energetiko, teknologiko eta naturalak ikertzaileen zerbitzura jartzea, betiere ingurumena eta animaliak errespetatzen badituzte.
- **Ikerketari eta berrikuntzari buruzko hitzaldien ziklo periodiko eta ibiltaria** abian jartzea ezagutzaren arlo guztietan.
- **Ikerketarako laguntzak areagotzea**, bai doktoratu aurrekoak, bai doktoratu ondokoak.
- **Kontsumo-ondasunen iraunkortasunera bideratutako proiektuak finantzatzea**, zaharkitze programatuaren aurka.
- **Animaliekin esperimentatzeko beste metodo batzuk garatzeko eta aplikatzeko pizgarriak ematea.**

3.8 Iruzur fiskalaren aurkako borroka

Ekonomia eta Gizarte Kontseiluaren (EGAB) azken txostenaren arabera, gure herrialdeko iruzur fiskala Barne Produktu Gordinaren (BPG) % 6 da. Kontuan hartzen badugu Espainiako BPG bilioi euro ingurukoa dela, Ogasun Publikoari egindako iruzurraren zenbatekoa 60.000 milioi euro ingurukoa izango litzateke urtero.

Zerga-ihesaren zatirik handiena fortuna handiek eta enpresa handiek egiten dute. Iruzurrari aurre egitea zerga-ekitateko, zerga-justiziako eta kontsolidazio fiskaleko neurri bat da, gastu publikoa finantzatzeko diru-sarrerak handitzea ahalbidetzen duena, betebeharrak fiskalak betetzean egunean dauden herritarren gaineko presio fiskala areagotu gabe.

Hartutako neurriak gorabehera, zerga-iruzurrak arazo iraunkorra izaten jarraitzen du, eta konponbide gehigarriak behar dira modu eraginkorrean ekiteko, baita autonomia-erkidegoaren eremuan ere, hala nola autonomia-erkidegoko aurrekontuan bertan agertzen diren **gastu-alderdien eraginkortasuna eta efizientzia baloratzeko sistema** bat ezartzea, informazio hori argitaratzea eta horren ondorioak kudeaketa publikoan txertatzea, edo **berariazko kanpainak antolatzea zerga-egoitzaren itxurazko aldaketan aurka borrokatzeko**.

3.9 Birsorkuntza demokratikoa

Gizarteak aspalditik eskatzen du benetako birsorkuntza demokratikoa. Administrazio Publikoan eredugarritasun-kultura eraikitzeko beharra dago, herritarrek erakundeetan duten konfiantza indartu eta itzuliko duena, politikaren prestigioa berreskuratzeko duena eta gaur egun herritarrei legeen bermeari edo sistema judizialaren ekitateari buruz kezkatzen dieten zalantzei aurre egingo diena.

PACMAtik politika berriz definitu nahi dugu, ordezkartza, funtzionamendu demokratikoa eta herritarren parte-hartzea hobetuko duten lege-erreformen bidez.

3.9.1 Ustelkeriaren aurkako prebentzioa eta borroka

Ustelkeria prebenitzeko eta haren aurka borrokatzeko, neurri hauek proposatzen ditugu autonomia-erkidegoan:

- **Eliminación de los aforamientos** de diputados/as y miembros de los gobiernos regionales.
- Diputatuak eta eskualdeetako gobernuetako kideak **forugabetzea**.
- Alderdi politikoek hauteskundeetako **gastuen eta diru-sarreraren likidazioa argitaratzea**, hauteskundeak egin eta hurrengo hiru hilabeteetan.
- **Europako Kontseiluaren (GRECO) gardentasunari buruzko gomendioak betetzea**, parlamentu autonomikoetan **jokabide-kodeak eta erakunde horien interes-gatazkak eta gardentasuna erregulatzen dituzten arauak sartuz**.

- **Gardentasunari buruzko lege eraginkorrak**, jarduketa publikoan gardentasuna aurreikusten dutenak, **herritarrek informazioa eskuratzeko erabateko aukera dutela bermatuz**, informazioa eskatzeko sarrera-oztopoak ezabatuz eta politikarien agendak argitaratuz, norekin biltzen diren jakiteko.
- **Gardentasun eta kontrol handiagoa kontratazio publikoan**, ustelkeriaren foku nagusietako bat baita. **Kontratazio publikoen prozesu osoan datu garrantzitsu guztien sarbide publikoa hobetzea** eskatuko dugu, **lizitaziotik hasi eta esleitu eta gauzatu arte**. Gainera, gainkostuak onartzeko mekanismoen kontrol eta publizitate handiagoa ezarri behar da.
- **Aurrekontuaren gauzatzearen publizitatea**, bertako datuak publiko eginez, aurrekontuen xehetasun maila berarekin.
- **Funtzionarioak ez diren langileak kontratatze arauak eguneratzea**, izendapen askeko karguak administrazio bakoitzaren goi-mailarako gordez, haien kopurua mugatuz eta egokitasun teknikoko baldintzak eskatuz.

Izendapen askeko aholkulariek ezin izango dute, inola ere, auditoretza- edo kontrol-funtziorik bete. Haien izendapenak aldizkari ofizialetan argitaratuko dira, eta curriculumak eta izendapenerako arrazoiak administrazioaren webgunean. Gainerako izendapeneterako, zorrozki erabili beharko dira merezimendu- eta gaitasun-printzipioak, bai eta independentzia-bermeak ere hautaketa pertsonalean, funtzio publikoa eta barne-kontrolako organoak despolitizatuz.

Gardentasun osoa eskatuko da **hautaketa-prozesuetan**: lanpostu-kopurua, erabilitako probak eta irizpideak, epaimahaien osaera, emaitzak eta izangaietan hautemandako beste merezimendu batzuk, barne-sustapeneko ebaluazioak, etab.

3.9.2 Demokrazia erreala eta parte-hartzailea

Gure sistema Trantsizio batetik dator. Trantsizio horretan, alderdi politiko batzuek, garai hartan gizartearen babesik ez zutenek, erakundeek indartu egin behar zituzten, erreforma ororen sustatzaile eta gidari gisa. Harrezkero, alderdi horiek berek beti oztopatu dituzte kontrolatzen ez dituzten partaidetza-bideak, herritar kritiko eta partaideek izan dezaketen eragina beldurtuz.

Horrek guztiak gure demokrazia mugatzen laguntzen du. Bi adibide daude: legegintzako herri-ekimenen mugak eta hauteskunde-lege bidegabeak.

Sistema benetan demokratiko batek ez du mugatzen herritarren parte-hartzea lau urtean behin bozkatzera.

PACMAn **erakunde-mailan irekitako guneetan sinesten dugu, gobernu-politiken eta -programen edukiei buruzko kontsultak egiteko.**

Gaur egun, teknologia berriek eskaintzen dizkiguten aukerak balia ditzakegu **gobernuen, alderdien, erakundeen, gizarte-mugimenduen eta herritarren arteko informazioa eta lankidetzaz errazteko, eta gizartearen eskaerei erantzuneko dien demokrazia parte-hartzailearentz aurrera egiteko.**

3.9.3 Informaziorako sarbidea

Uste dugu **informazioaren eta komunikazioaren teknologiek herritar guztien eskura egon behar dutela, eta informaziorako sarbide librea bermatzeko mekanismo gisa balio behar dutela.**

Informazio-askatasuna eta adierazpen-askatasuna beharrezkoak dira gutxi batzuen eskuetan informazioa ez kontzentratzeko. Era berean, herritarren autonomiarako, zeina funtsezkoa baita demokrazia erreal eta parte-hartzailean, ezinbestekoa da informazio-askatasuna.

Internet da herritarrek hainbat informazio-iturritara jotzeko duten bitarteko urrietako bat, komunikabide handiek ematen dutena ez bezalako, aukera pluralistekin.

Internetera konektatzeko aukera eta baliabide telematikoak funtsezkoak dira informazioa mugarik gabe eskuratzeko. Hala ere, konektagarritasunik edo ekipamendurik ez izateak agerian uzten du eten digitala, hau da, eguneroko bizitzan teknologia berriak erabiltzen dituzten pertsonen eta teknologia horiek erabili ezin dituztenen edo, eskura izan arren, nola erabili ez dakitenean arteko bereizketa.

Horregatik guztiagatik, neurri hauek hartzea proposatzen dugu:

- **Gizartetik baztertuta geratzeko arriskuan dauden pertsonen Interneterako doako sarbide-puntuak jar ditzaten sustatzea.**
- **Hari gabeko komunikazioa hedatzea.**
- **Informazio-gidak egitea.**
- **Adinekoentzako eta gizarte-bazterkeria jasateko arriskuan daudenentzako doako prestakuntza-programak bultzatzea, teknologia berriak erabiltzen ikasteko.**
- **Estandar irekiak erabiltzea Administrazioak igorritako eta/edo erreklamaturako dokumentu elektronikoetan.**
- **Banaketa libreko lizentziekin Administrazioak garatutako tresnak eta materialak argitaratzea.**

3.10 Gizarte Justizia gehiago

3.10.1 Emakumearen aurkako indarkeriaren aurka

Indarkeria matxista, desberdintasunaren eta gizonek emakumeekiko dituzten botere-harremanen adierazpen krudelena den aldetik, mila emakume baino gehiagoren bizitza kobratu da Espainian 2003az geroztik, urte horretan hasi baitziren kontatzen gure herrialdean beren bikotekideek edo bikotekide ohiek eraildako emakumeen kopurua.

Osasunari buruzko inkestek adierazten dute tratatu txarrak jasan dituzten emakumeen zortziehun mila seme-alaba baino gehiagok pairatzen dituztela urtero indarkeria matxistaren ondorioak Espainian; gehienek, zuzenean.

Gizarteak, oro har, eta Administrazio Publikoek, bereziki, gizarte-gaitz hori desagerrarazteko prozesuan parte hartu behar dute.

Emakumeen aurkako indarkeria desagertu egingo da emakumeek pobrezia-zifren eta langabezia-zerrenden buruan egoteari uzten diotenean; bizitza pertsonala, familiakoa eta lanekoa uztartzeko arazoak pairatzeari uzten diotenean; benetako hezkuntza ez-sexista dagoenean, non haurrek aukera berberak dituzten orainaldia eta etorkizuna; etxeetan benetan erantzunkidetasuna dagoenean eta etxeko lanen eta familia-erantzukizunen banaketa ekitatiboa dagoenean; oraindik dagoen soldata-diskriminazioari aurre egiten zaionean eta erantzukizuneko postuetan emakumeen presentzia sustatzen denean.

Aurreko epigrafeetan proposatutako berdintasun- eta ekitate-neurriez gain, emakumeenganako indarkeriaren aurkako neurri espezifikoak proposatzen ditugu, hala nola:

- **Emakumeen aurkako indarkeria prebenitzeko hezkuntza-programak hezkuntza-etapa guztietan**, lehen hezkuntzatik unibertsitatera.
- **Hezkuntza-prozesuan esku hartzen duten profesional guztien prestakuntza espezifikoa**, gazteen artean indarkeria matxistako egoerak hautemateko beharrezkoak diren tresnak emanez.
- **Osasun-eremuko detekzio goiztiarreko protokoloak, osasun-langileentzako prestakuntza espezializatuarekin.**
- **Polizia-unitate espezializatuak eta 24 orduetan, urteko 365 egunetan, eskuragarri daudenak**, indarkeria matxistako kasuak artatzeko.
- **Auzitegi-balorazio integraleko unitateak indartzea**, langile espezializatuarekin.
- **Biktimak babesteko mekanismoak hobetzea.** Hobekuntza horiek egiteko, **aurrekontuetan laguntza ekonomikoen planak antolatu behar dira, beren bizitzak berregiteko** aukera izan dezaten, eta ez daitezen bideratu gizarteratzeko errenta aktiboen bidez soilik, premia larriko kasu oso larrietan.
- Indarkeria matxistaren **biktimentzako laguntza- eta gizarte-baliabide gehiago**, kasua prozesuko zein unetan dagoen kontuan hartu gabe.
- **Babes judiziala eta justiziarako sarbidea indartzea.**
- **Justiziako estamentu guztietan** (epailetza, fiskaltza, abokatzatza, auzitegi-medikuntza eta justizia-administrazioaren zerbitzuko langileak) **indarkeria matxistari buruzko prestakuntza espezializatua.**
- **Diziplina anitzeko taldeak ezartzea, prestakuntza espezifikoa dutenak**, epailetzako, fiskaltzako, abokatzako, auzitegiko medikuntzako eta psikologiako eta poliziako profesionalek osatuak, indarkeria matxistako kasuei **erantzun integrala** emateko prozesuaren fase guztietan.
- **Indarkeria matxistaren biktima diren emakumeen seme-alaben babes handiagoa.** Adingabeei **tratamendu eta babes espezifikoa** eman behar zaie, **gizarte-laguntza integrala** barne, eta **abokatu-laguntza autonomia eta defendatzaile judiziala** eman behar zaizkie, interes-gatazkarik izanez gero.
- **Organo judizialean genero-indarkeriaren biktima diren adingabeetan espezializatutako taldeak.**
- **Harrera-etxeen, tutoretzapeko etxebizitzaren eta familia-elkarguneen kopurua handitzea.**
- Indarkeria matxistaren biktima diren emakumeek **animaliak onartzea harrera-etxeetan eta tutoretzapeko pisuetan.**
- **Herritar guztiei eta, bereziki, gazteei zuzendutako sentsibilizazio-planak eta -kanpainak ezartzea**, genero-aurreiritziak eta -estereotipoak ezabatzeko eta indarkeria matxistako jokabideak prebenitzeko.

- Aprobare un **Plan autonómico de atención social dirigido a las personas con discapacidad y a sus familias**.
- **Desgaitasuna** duten pertsoneri eta haien familiei zuzendutako **gizarte-arretako plan autonomiko** bat onartzea.
- **Zirkulazio-askatasuna eta irisgarritasuna bermatzea**, oztopo arkitektonikoak kenduz, eraikinetan eta garraibideetan irisgarritasuna handituz, eta aparkaleku nahikoa eta erreserbatuak sortuz.
- **Irisgarritasunari buruzko prestakuntza-kanpainak** egitea, arkitektura-oztopoak kentzen eta eraikuntza berrietan parte hartzen duten eragile guztientzat.
- **Eraikin publikoetan irisgarritasun-baldintzak betetzen diren aztertzeke auditoriak** egitea.

3.10.5 Migratzaileen aldetik

Pertsona guztiak izan gaitezke migratzaileak uneren batean. Gaur egun, munduan 200 milioi pertsona baino gehiago dira. Gerra, jazarpena, indarkeria, segurtasunik eza, miseria, aukerarik eza edo klima-aldaketa dira pertsona bat bere herrialdetik, etxetik, familiarik eta, azken batean, bizitzatik alde egitera eraman dezaketen kausetako batzuk. Bizi-itxaropen hobearen ondorioz, bidean aurki ditzaketen beldurrari, minari, bakardadeari, arriskuei eta abusuei aurre egin behar diete.

Pertsona horiek leku segurua behar dute beren bizitzak berregiteke. Ez bakarrik gatazka belikoek suntsitutako herrialdeetan etxea utzi behar izan dutenentzat. Munduan, milioika pertsona jazarri dituzte beren arraza edo jatorri etnikoagatik, sinesmen politiko edo erlijiosoengatik, edo sexu-orientazioagatik. Kasu askotan, pertsona horiek ihes egin behar izaten dute atxilotu, torturatu, gaizki tratatu edo, are, erail egingo dituzten beldurraren aurrean.

Gaur egun, 84 milioi errefuxiatu baino gehiago daude. Mundu-mailako krisi handia da. Hala ere, baliabide gutxiago dituzten herrialdeek ahal duten guztia eta gehiago egiten dute, eta herrialde aberatsenek, berriz, gutxi edo ezer ez.

Alderdi Animalistatik erkidego-mailan honako neurri hauek hartzea proposatzen dugu:

- **Eskubide guztietarako sarbide bateratua**, hala nola hezkuntza, osasuna eta ostatua, **inklusio eraginkorra** lortzeko.
- **Baldintza duinak bermatuko dituzten eta errefuxiatuen autonomia** eta ongizatea sustatzera bideratutako jarduerak barne hartuko dituzten **harrera-programak** sustatzea.
- **Harrera-zentroetako aurrekontua eta plaza kopurua handitzea**, **bakarrik dauden haur migratzaileen egoerari arreta berezia eskainiz**.
- **Diziplina anitzeko talde teknikoak bultzatzea** harrera-zentroetan, **inklusio-taldeekin eta talde juridikoekin koordinatuta lan egin dezaten**.
- **Etorkinentzako eta errefuxiatuentzako arreta hobetzea**, immigrazioari, aterpeari eta borondatezko itzulerari buruzko aholkularitzarekin, animalien babesari buruzko informazioa eta animalia bat beste herrialde batetik ekarri gero jarraitu beharreko protokoloa barne.
- **Hizkuntza ikasteko zerbitzu bat** eskaintzea.
- **Xenofobiaren, arrazakeriaren eta gizarte-bazterketaren aurkako programak eta kanpainak** abian jartzea.

3.10.6 Gazteen aldetik

Beste eremu batzuetan egindako proposamenez gain, hala nola hezkuntzan edo kulturaren, uste dugu garrantzitsua dela neurri espezifikoak ezartzea gazteen artean edari alkoholduen eta drogen kontsumoa prebenitzeko eta/edo murrizteko, **aisialdiko alternatiba osasungarriak eskainiz eta sustatuz, kultura-, arte- eta kirol-jardueren bidez**, hala nola:

- Cursos, talleres y encuentros en horario nocturno, los fines de semana.
- Ikastaroak, tailerrak eta topaketak gauz, asteburuetan.
- Zinema-, musika-, dantza-, antzerki- eta bestelako arte-jaialdiak, dohainik edo prezio irisgarrietan eskuratzekoak.
- Museo eta monumentuetarako sarbide librea.
- **Gazteen elkarte-sareari kultura- eta aisialdi-jardueren alternatiboak garatzeko behar dituen gaitasuna, bitartekoak eta baliabideak ematea.**
- Gazteek beren **kezkak eta sorkuntzak maila artistiko eta kulturalean partekatze**ko eta **talentua garatzeko espazio fisikoak** sortzea (entsegu-lokalak musikari, aktore eta dantzariarentzat, erakusketak, topaketak, eztabaidak...).
- Gobernu autonomikoaren mendeko erakundeek kudeatutako **kiroldegietan eta kultura-zentroetan gaueko ordutegia sustatzea** asteburuetan.

3.10.7 Pertsonen modu etikoa eta osasungarrian elikatzearen alde

Gela publikoetako taberna, kafetegi, jatetxe eta jantokietan (administrazio-erakundeak, publikoak, eskola- eta unibertsitate-jantokiak, ospitaleak eta espetxeak) begano-menuaren aukerak eskaintzeko beharra defendatzen dugu.

Horrela bakarrik bermatu daitezke pertsonen askatasuna, gero eta gehiago, modu osasungarrian eta animaliekiko errespetuz elikatzea erabaki baitute.

Horretarako, zerbitzu horiek emateko kontratuetan, **animalia-jatorriko osagirik gabe egindako menu-aukerak eskaintzeko betebeharra ezartzea proposatuko dugu**, baita horiek jatetxeen sektore pribatuan sartzea sustatzea ere.

PACMA

ALDERDI ANIMALISTA
INGURUMENAREKIN